



LUNDS UNIVERSITET
Samhällsvetenskapliga fakulteten

I gråzonen mellan sex och våldtäkt

Alexander Holmbäck
GNVK01
Centrum för Genusvetenskap
Lunds Universitet
Handledare: Malena Gustavson

Abstract

This empirical study aims to investigate and transcend the many conceptions that maintain a gray area between sex and rape in order to locate and problematize the conditions that articulate individuated experiences. The substrate of this study is transcribed interviews with five young adults who under semi-structured conditions shared their view of sex, sexuality and the sex/rape demarcation. The material is interpreted and analyzed with the help of an eclectic collection of feministic thinkers such as Elspeth Probyn, Clare Hemmings, Reawyn Connell and Judith Butler. The achievement of the analyze is twofold. First, behind the outspoken conceptions that render masculine sexual expression as something active, autonomous and unquelled, a gendered binary of univocal/ambiguous can be discerned. A binary that more aptly depicts the rectifying of head/body discrepancy that characterizes masculinity and the articulation of the female body that sexes women. Second, the idea that rape would entail a sense of that "something is lost" is rejected as it witness of a conception of rape that fails to represent womens' experiences. Instead, new methods to acknowledge experiences of rape or within the gray area are discussed and elaborated.

Keywords: *Sex, rape, gray area, experience, hegemony*

Nyckelord: *Sex, våldtäkt, gråzon, erfarenhet, hegemoni*

Innehållsförteckning

Inledning.....	4
Syfte och frågeställning.....	4
Tidigare forskning.....	5
Teori.....	9
Metod och material.....	12
Analys.....	15
Strategier.....	15
Maskulinitet- och feminitetsideal.....	34
Hegemoniska normer och performativitet.....	39
Erfarenheter i gråzonen.....	40
Slutsatser.....	42
Referenser.....	44
Appendix I - Intervjuguide.....	46
Appendix II - Facebookevent.....	49

Inledning

I slutet av 2010 introducerar Johanna Koljonen hashtaggen #prataomdet på twitter för att kategorisera berättelser om sexuella erfarenheter som befinner sig i gråzonen mellan sex och våldtäkt. Hon själv skrev om en erfarenhet där hon vaknade upp av att en kille hade sex med henne utan kondom, trots att de tidigare hade kommit överens om att inte ha oskyddat sex. Hon beskriver hur hon varken i stunden eller efteråt tolkade händelsen som ett övergrepp, först flera år senare insåg hon att killens handlande hade kunnat kvalificeras som ett sexuellt övergrepp. Koljones initiativ på twitter ledde till att flera andra började skriva om sina erfarenheter i gråzonen och några dagar senare börjar dagstidningar och nyhetskanaler rapportera om hashtaggen #prataomdet. För att bringa ordning i det enorma materialet som uppstod i kölvattnet av Koljones hashtag startade hon med flera en blogg på domänen prataomdet.se där alla kunde dela med sig av berättelser om gråzonen som de upplever att vi borde börja prata om. Syftet med rörelsen är inte uttalat politiskt utan snarare att utveckla ett språk för att prata om de erfarenheter som inte alltid når upp till de juridiska kraven för övergrepp men ändå innehåller någon form av övertramp. Spretigheten mellan berättelserna är påtaglig och att försöka kategorisera eller klassificera dessa erfarenheter förefaller vara ett hopplöst projekt. Berättelserna visa dock, genom både med sin kvantitet och karaktär, att det språk och de metaforer som används för att beskriva sexuellt våld ofta misslyckas att beskriva upplevda erfarenheter, och att dessa erfarenheter därför tenderar att tystas och försvinna.¹

Denna rörelse har potential att bli början på slutet av en era där våldtäkt kännetecknas som det brott där mörkertalet beräknas vara som absolut störst (Åkerström & Sahlin 2001). Men utmaningarna lyser knappast med sin frånvaro, den syn på sex, kön och sexualitet som verkar vara i ett så trängande behov av förändring manifesteras i en miljö som sällan medger fruktbar observation², samtidigt vittnar en pågående epistemologisk kris (se t.ex. Butler 1990, Hemmings, 2005a) om att sex, kön och sexualitet tillhör de mer komplexa av företeelser som alla vägrar låsa sig fast vid kategoriska benämningar eller generaliserande definitioner. Med den här studien vill jag bidra till arbetet mot en mer jämställd syn på sex genom att utifrån unga vuxnas berättelser försöka lyfta fram och transcendera de föreställningar som gör denna gråzon både utbredd och svårbegriplig.

Syfte och frågeställning

Ett grundläggande antagande för denna studie är att gråzonen uppstår på grund av flera samverkande kulturella faktorer som är möjliga att blottlägga, förändra och kringgå. De två områden

¹ Läs mer om rörelsen på <http://www.prataomdet.se>

² Detta har dock skett, se Kinsey Reports där Alfred Kinsey (även känd som den förste sexologen) producerar statistisk kunskap om sex genom observation.

som jag fokuserar på i denna studie är dels föreställningar om hur killar och tjejer är och bör vara när det kommer till sex och sexualitet, samt hur den föreställda våldtäktserfarenheten förhåller sig till den upplevda våldtäktserfarenheten.

Utifrån detta antagande är syftet med denna studie att identifiera föreställningar om kön och våldtäkt som unga heterosexuella vuxna tvingas förhålla sig till och som gör gråzonen möjlig; antingen genom att orsaka problem när egna gränser ska sättas och andras gränser respekteras, eller genom att göra en skiljelinje mellan sex och våldtäkt svårdragen. Detta syfte har jag brutit ner till tre forskningsfrågor. Den första frågan tjänar till att identifiera strategier som används för att kategorisera berättelser som våldtäkt.

- 1) Vilka strategier använder sig unga heterosexuella vuxna av för att dra en skiljelinje mellan sex och våldtäkt?

Syftet med den andra frågan är att besvara dels hur dessa strategier vittnar om föreställningar om hur tjejer och killar är och borde vara, samt hur dessa föreställningar kan ses som en del av en större kulturell kontext.

- 2) Hur skulle den förståelse av kön och könade ideal som kommer fram när denna skiljelinje dras kunna ses som en del av en större kulturell kontext?

Syftet med den tredje forskningsfrågan är att, utifrån antagandet att erfarenheten av sexuellt våld är könad, identifiera och ta fram förändringspotentialen i diskrepansen mellan föreställd våldtäktserfarenhet och upplevd våldtäktserfarenhet.

- 3) Hur kan kvinnors erfarenheter i gråzonen användas för att lokalisera och problematisera de förutsättningar utifrån vilka vi artikulerar erfarenheten av sexuellt våld?

För att knyta an till det grundläggande antagandet som jag bygger denna studie på, så vill jag genom att besvara dessa frågor visa hur gråzonen kan ses som en konsekvens av kulturspecifika idéer och föreställningar som är möjliga att identifiera och förändra.

Tidigare forskning

Den 30 juni 1976 samlades 13 företrädare för olika kvinnorörelser för att överlämna ett gemensamt upprop mot den pågående sexualbrottsutredningen. Det kan sägas vara ett historiskt startskott för en politisering av synen på våldtäkt och även början på den offentliga våldtäktsdebatt så som den ser ut idag, prataomdet.se inkluderat (Isaksson 2007). Denna offentliga våldtäktsdebatt är mångfacetterad och svår att sammanfatta på ett heltäckande sätt, men utifrån syftet i denna uppsats kan den ses som resultatet av en konflikt som uppstår i skärningspunkten mellan en traditionell föråldrad syn på sex,

en rörelse mot sexuell frigörelse samt en ökad medvetenhet om jämställdhet och kvinnors rätt till sina egna kroppar. Den svenska forskningen kring våldtäkt sedan samma period befinner sig ömsom i kölvattnet och ömsom i framkant av den politiska utvecklingen och bidrar således till att både befästa och utmana (ofta både och på samma gång) rådande strukturer.

Att använda ordet gråzon för att beskriva de handlingar och erfarenheter som befinner sig mellan sex och våldtäkt är, så vitt resultatet av mina litteratursökningar visar, nytt för rörelsen pratas om. Däremot så finns det forskning inom våldtäkt som lyfter fram och problematiserar detta område under andra pseudonym som till exempel ”förhandlingsutrymme” (se Jeffner, 1997). I denna del kommer jag därför presentera den litteratur som har våldtäkt som forskningsobjekt trots att mitt forskningsobjekt strikt sett är gråzonen. När våldtäkt studeras som en konsekvens av ett könsförtryck så görs det ofta i relation till andra former av könsrelaterat våld såsom kvinnomisshandel och incest (se t.ex. NAVF 1985, Lundgren 2001, Nilsson 2009), det kan ha fördelar eftersom det öppnar för en helhetsbild av mäns våld mot kvinnor, men dessa former av våld skiljer sig till viss mån åt samhällspolitiskt dels då de förs i avgränsade debatter som förekommer under olika forum och tidpunkter, men också eftersom föreställningar om orsaker, konsekvenser och distinktioner skiljer sig åt mellan dessa former av våld. En av de saker som särskiljer våldtäkten från andra typer av könsrelaterat våld är just problematiken med gråzonen, jag ansluter mig dock till uppfattningen att våldtäkt befinner sig i ett kontinuum av könsrelaterat våld (jag diskuterar och utvecklar denna syn i teoridelen).

De studier som jag använder för att positionera min uppsats kan grovt sett delas in i två kategorier: Den ena typen av studier fokuserar på individorienterade förklaringsmodeller och förekommer mest inom domäner som rättspsykologi, kriminologi och sociologi. Den andra typen produceras också inom sociologin men även inom genusvetenskap och etnologi och riktar istället in sig på strukturella förklaringar. Typ av resultat mellan dessa två angreppssätt skiljer sig åt då den första typen av studier kartlägger en avgränsad riskgrupp baserat på samverkande faktorer som uppväxt, klass, kön och kriminalitet. Den andra typen av studier engagerar sig i stället i att identifiera och beskriva normer, föreställningar, värderingar och maktrelationer som alla människor på ett eller annat sätt reproducerar och förhåller sig till. Ett exempel på den första typen av studier är den av SIS finansierade rapporten *Det känns som om jag inte har haft nåt riktigt liv än* (Tidefors, 2010) där 45 tonårspojkar som dömts för sexualbrott berättar om sin bakgrund och om de övergrepp de blivit dömda för. Rapporten anses vara unik i sitt slag då så många unga brottslingar får komma till tals inom ett så kontroversiellt ämne som sexuella övergrepp.

När det kommer till vissa typer av våldtäkter, såsom överfallsvåldtäkter, så finns det säkerligen en

möjlighet att kartlägga riskgrupper baserat på olika typer av bakgrundsvariabler. Men jag vill ändå markera min forskningsposition genom att ta avstånd från den typen av forskning. Dels då det empiriska urvalet för rapporten oundvikligen misslyckas med att täcka in de övergrepp som av olika skäl aldrig ledde till fällande dom. Övergrepp som offret aldrig anmälde, där åtalet lades ner eller där bevisningen inte räckte till. När det gäller den typen av brott där många anser att mörkertalet är som störst (se t.ex. Åkerström & Sahlin 2001) så uppstår vissa metodologiska svårigheter när dömda förövare används för att försöka förstå alla förövare. Å ena sidan kan det vara så att det är just de särskilt grova, våldsamma och hänsynslösa övergreppen som leder till åtal och dom, å andra sidan kan det istället vara helt andra faktorer som till exempel offrets självkänsla, förövarens etnicitet eller vilken relation offret har till förövaren som avgör huruvida förövaren åtalas och döms eller ej. Faktorer som skiljer den dömda förövaren från den odömda, ofrånkomligt hypotetiska men samtidigt helt avgörande för att förstå de övergrepp som aldrig leder till statistik.

Rapporten *Slagen dam* som Eva Lundgren, Gun Heimer, Jenny Westerstrand och Anne-Marie Kalliokoski (2001) producerade på beställning av brottsförebyggande rådet berättar om ett utbrett våld som drabbar långt mycket fler kvinnor än vad tidigare studier har visat. Därmed avvisar de den utbredda uppfattningen att våld mot kvinnor är en avgränsad företeelse som utförs av en viss typ av män och drabbar en viss typ av kvinnor. Deras rapport har fått omfattande kritik för att vara tendentiös och även granskats av forskningsrådet, den mest uppseendeväckande kritiken bottnar främst i att författarna vidgat våldsbegreppet så att det innefattar mer än vad som avses i dagligt tal, men även att de statistiska resultaten inte till fullo stödjer vissa slutsatser (se artikel i tidskriften *Bang* där mottagandet av rapporten diskuteras, Lundgren & Westerstrand 2001). En viktig kritik som framkommer och stöds av rapporten kvarstår dock: Genom att kliniskt döma ut våldsutövande män som sjuka eller störda så räknas de även bort som representanter för män i gemen, därmed kan de normer som upprätthåller våld mot kvinnor som strukturell företeelse fortgå oberört. Det är i den tystnad som uppstår i kölvattnet av individorienterad forskning som jag vill positionera min studie.

Avhandlingen *Liksom våldtäkt typ...* (Jeffner, 1997) är ett exempel på en studie som söker sig till strukturella förklaringsmodeller. Syftet med avhandlingen är att förstå sexuellt våld genom att studera högstadieungdomars syn på sex, ett projekt som hon kallar för att förstå det extrema genom att studera det normala. Enligt Jeffner råder det en enighet om att våldtäkt är en fruktansvärd handling, men när den väl inträffar förhandlas den på olika sätt bort. Det är denna förhandling som sker när omgivningen får problem att uppfatta en bra kille som en våldtäktsman, att han därmed inte begår våldtäkter och slutligen att offret inte kan ha blivit våldtaget. Ett offer som säger sig ha råkat ut för en våldtäkt av en bra kille måste därför ha varit med om något annat. Hon menar att vi tvingas

inse att våldtäkt är en relativt accepterad handling som det ser ut idag. I sin studie visar hon också att villkoren för tjejer och killar skiljer sig åt, förväntningar och föreställningar gör att tjejer och killar tvingas att förhålla sig helt olika till sex och sin egen sexualitet vilket medför att tjejer löper mycket större risk att utsättas för sexuellt våld än killar. Jeffner använder poststrukuralistisk feminism för att förstå hur våldtäkten görs möjlig via föreställningar om kön och heterosexualitet, men hon tar även hjälp av radikalfeministiska tänkare för att förstå hur våldtäkt kan förstås som en del av ett större kvinnoförtryck. I min analys kommer jag utgå från detta förhandlingsutrymme (gråzonen) och även jämföra hennes resultat med det som mina informanter ger uttryck för.

En annan studie som lyfter fram unga tjejers erfarenheter inom detta område är avhandlingen *Äkta kärlek* av Lena Berg (2002). Via intervjuer med högstadieelever återger hon hur dessa förhåller sig till diskurser om kärlek, heterosexualitet och kropp. Både Jeffner och Berg identifierar det som Berg kallar ”lagomprojekt” som tjejer måste förhålla sig till för att uppfattas som sexuellt tillgängliga utan uppfattas som för sexuellt utlevda. Men Berg tar även fram hur tjejernas erfarenheter av mötet med porren vittnar om en problematisk förståelse av den egna kroppen, där känslor av sexuell upphetsning tolkas som äckel eller fel när reaktionen följer av något som uppfattas som förbjudet. I min studie är informanterna 5-10 år äldre, jag kommer därför försöka identifiera de diskurser som Jeffner och Berg tar upp för att jämföra hur unga vuxna förhåller sig till dessa.

Denna studie kan även ses som ett sätt att producera kunskap som kan användas för att förändra synen på sex och våldtäkt. I denna syn så blir sexualundervisningens innehåll, eller frånvaron av sexualundervisning, en slags måttstock på vilken bild av sex samhället i stort förmedlar. Detta då sexualundervisningen fungerar både som ett uttryck för, och en reproducent av, normer, värderingar och föreställningar som påverkar synen på sex. Som jag skrev i början av detta kapitel har våldtäkt blivit ett politiserat område delvis som en reaktion på konsekvenserna av den ökade sexuella frigörelsen. Antologin *Hela Livet* (Myndigheten för skolutveckling, 2005) tar upp texter som reflekterar över denna sexuella frigörelse, den politiska debatten som rör våldtäkt finns däremot inte med. Antologin innehåller texter som beskriver en sexualundervisning och ungdomsverksamhet som ständigt försöker hinna ikapp ett samhälle som blir mer och mer sexualiserat. Under 1900-talet så har synen på sex gått från att vara en aktivitet intimt förknippad med fortplantning till att vara ett uttryck för sexualitet och den egna identiteten, från att endast belysa det penetrerande samlaget till att inkludera fler praktiker och identiteter. Men utifrån läsningen av antologin verkar samtalet om sexualitet fortfarande präglas av en tradition där fortplantning och biologi står i centrum. Sedan 1994 har läroplanen angett att sexualundervisningen ska vara ett övergripande ämne, men den enda lärare som har ett faktiskt och uttalat ansvar att bedriva sexualundervisning är enligt samma

läroplan biologiläraren. Den förhandling som sker efter en våldtäkt kan sällan redas ut i termer av biologi, vanligt även för dömda sexualbrottslingar (det vill säga där våldtäkten inte förhandlades bort) är att den dömda inte förstår att den gjort något fel (Wennstam 2004). En sexualundervisning centrerad på kropparnas funktion verkar lämna högstadieelever utan verktyg för att försvara sina egna gränser och respektera andras. Sett utifrån en utbildningstradition verkar således synen på våldtäkt (eller icke-synen på dito) ett område som är i ett stort behov av att uppdateras.

Teori

De tre forskningsfrågorna som jag formulerade tidigare skiljer sig åt i teoretiskt angreppssätt. Den första frågan: ”Vilka strategier använder sig informanterna av för att dra en skiljelinje mellan sex och våldtäkt?” är av metodologisk snarare än teoretisk karaktär då frågan endast handlar om att återge vad informanterna ger uttryck för. Istället tjänar den som en metod för att få fram de föreställningar kring kön och könade ideal som jag använder till nästa forskningsfråga ”Hur skulle den förståelse av kön och könade ideal som kommer fram när denna skiljelinje dras kunna ses som en del av en större kulturell kontext?”. I denna fråga (och genomgående) separerar jag avsiktligt kön och könade ideal. Dessa kan svara mot det som Jeffner kallar för normativa och deskriptiva normer (Jeffner, 1997:s121), där ”förståelsen av kön” (jfr deskriptiva normer) innefattar uttryck för hur tjejer och killar är, och där ”förståelsen av könade ideal” (jfr normativa normer) innefattar uttryck för hur tjejer och killar borde vara. För att beskriva dessa uttryck som en del av en större kulturell kontext så kommer jag använda mig av Butlers performativitetsteori och Connells hegemoniska maskuliniteter.

Butler presenterar i sin bok *Gender Trouble* en fullständig epistemologisk dekonstruktion av kategorin ”Kvinna” som ett ontologiskt subjekt. Därefter rekonstruerar hon den utifrån det som hon kallar den heterosexuella matrisen, en strukturell mekanism som organiserar det heterosexuella begäret på bekostnad av två tydligt identifierbara kön. Heterosexuella matrisen grundar sig delvis på Foucaults historiska rekonstruktion av penetrationssexet via *scientia sexualis* och *sexualitetsmönstret*, men även psykodynamisk teoribildning som Freud och Lacan. Att kön endast får betydelse i förhållande till heterosexualitet har tänkts inom andra feministiska traditioner än den poststrukturalistiska (se t.ex. MacKinnon 1989 för en radikalfeministisk beskrivning av relationen mellan kön och sexualitet), det som skiljer Butler från tidigare teoretiker är att hon hävdar att kön konstrueras och rekonstrueras genom ständigt upprepade imitationer, performativa handlingar, och att det inte finns något bakom dessa imitationer som konstituerar kvinna som kategori. Därmed dömer hon ut möjligheten att använda kategorin kvinna inom epistemologiska projekt eftersom den

saknar ontologisk status.

Performativitetsteorin kan tillämpas på ett empiriskt material genom att se ord (eller handlingar) som en del av det större projektet att återskapa och upprätthålla det egna eller det motsatta könet. När en individ säger att det egna eller det motsatta könet *är* på ett visst sätt så kan detta påstående i sig ses som en handling för att återskapa det egna könet och distansiera sig från det andra. För att knyta performativitetsteorin till min forskningsfråga, så kommer intervjupersonernas artikulerande av kön, och deras berättelser om artikulerande av kön, användas som kunskap för hur kön återskapas i den kulturella kontext där de befinner sig.

För att komma förbi diskussionen kring könets ontologiska status, och därmed teoretiskt hantera frågan ”hur kan de ideal som ges uttryck för ses som en del av en kulturell kontext?” tillämpas Connells teori om hur *hegemonisk maskulinitet* skapas, upprätthålls och används (1999). Som metod för att göra en distinktion mellan kön är hegemonisk maskulinitet en uppsättning ideal som alla män på något sätt blir deltagande i och måste förhandla med. På det sättet kan kön definieras utifrån förhållningssätt till den hegemoniska maskuliniteten eftersom uppsättningen av ideal sätter agendan för dem som identifierar sig och uppfattas som män. Dessa ideal är till sin natur normativa och få (om några) män lever till fullo upp till dessa, men oavsett om de praktiserar dessa ideal, om de är underordnade eller marginaliserade, så får de utdelning genom sin ställning som överordnade gentemot kvinnor. Ur ett historiskt och kulturellt perspektiv representerar den de praktiker och relationer som för tillfället upprätthåller en genusordning där män är överordnade och kvinnor är underordnade, därför skiftar innehållet i den hegemoniska maskuliniteten över tid och mellan geografiska platser. På motsvarande sätt finns det en önskvärd feminitet för kvinnor, feminitetsideal kan dock inte ses som hegemoniska så länge det är män som utövar dominans mot kvinnor och inte tvärtom. Ideal kan praktiseras, motsättas, fräntas eller göras otillgängliga, oavsett vilket så existerar ett förhållningssätt till dem. Genom att beskåda de ideal som informanterna ger uttryck för utifrån hegemoniska normer så blir det därmed möjligt att omformulera dessa som en del av ett hegemoniskt projekt.

I den tredje forskningsfrågan: ”Hur skulle ovanstående strategier och förståelse kunna användas för att bättre igenkänna kvinnors erfarenheter av våldtäkt och handlingar i gråzonen?” behövs en teoretisk ram som utgår från skärningpunkten mellan den ontologiska problematiken med kategorin kvinna och de erfarenheter som konstituerar dito. Detta för att komma från att uttala mig om ”Alla kvinnors erfarenheter” utan att förlora tyngden i att erfarenheter kan verka konstituerande.

Sexualiserat våld, porrindustrin och prostitution följer alla samma strukturella mönster: Det begås och konsumeras nästan uteslutande av män och drabbar och exploaterar i regel kvinnor. Flera

radikalfeministiska teoretiker har just denna asymmetri av sexualiserat våld som utgångspunkt när de definierar en totalitär könsmaktsordning. MacKinnon som är en inflytelserik teoretiker inom radikalfeminismen definierar kön utifrån en konstruerad heterosexualitet som i sin tur skapas och upprätthålls av en maktasymmetri mellan män och kvinnor (1989). Kvinnor definieras därmed utifrån sin underordning och män av sin dominans. Det som gör MacKinnons analys problematisk för min studie är hennes förståelse av makt som en statisk egenskap som grupper eller individer besitter och kan utöva fritt. Att definiera kvinnor utifrån underordning erbjuder inga verktyg för att förstå de relationer och interaktioner där män misslyckas med att utöva dominans eller där kvinnor upprättar handlingsutrymmen utanför eller i en strategisk position till denna dominans.

Foucault har skapat en skiftning i synen på makt genom att formulera den som en spänning som skapas i interaktion snarare än något som kan besittas (han beskriver denna syn på makt i flera verk men den som jag hämtar det från är *Sexualitetens historia*, 1980). Jag ser det som att det är i Foucaults formulering av makt som konsekvens av interaktion som gör att MacKinnons könsmaktsordning inte lyckas representera kvinnors erfarenheter. En mer kontextorienterad modell erbjuds av Liz Kelly som använder sig av ett kontinuum av ”sexuella handlingar utan samtycke” som finns närvarande för kvinnor (1988). Till skillnad från MacKinnon så menar Liz Kelly att sex kan vara ömsesidigt, men att rädslan för våldtäkt hela tiden gör sig påmind i form av andra sexuella kränkningar som blottning och trakasserier. Problemet med att formulera ett kontinuum som ska verka för alla kvinnor är att de inte upplevs och hanteras likadant av alla kvinnor.

Elsbeth Probyn problematiserar kategorin ”kvinna” men tar samtidigt avstånd från poststrukturalistisk feminism då den inte lämnar något utrymme för att använda erfarenheter för att skapa kunskap (1993). Även om kön inte i sig bör ses som ontologisk binäritet så medför ”att könas” en ontologisk affekt³, och det är på grund av den ontologiska statusen hos denna affekt som en upplevd erfarenheten erbjuder en verklighet där den kan vittna om det könade, eller det sexuella eller det rasifierade med att vara en social varelse. Denna verklighet kan förstås inom kunskapsproduktion i termer av förutsättningar för möjlighet (erfarenheten som de facto upplevd). Utifrån det så kan affekt användas vid epistemologisk kritik, och därifrån kan könet via erfarenheten, användas i epistemologiska projekt.

Det här sättet att betrakta erfarenheter får inte förväxlas med att betrakta erfarenheter som rättigheter för ett subjekt att representera identitetspolitiska syften, inte heller att de ska samlas och användas som empiriskt stöd för epistemologiska teorier. Istället så innebär den att erfarenheter bör ses som en möjlighet att lokalisera och problematisera de förutsättningar inom vilka vi uttalar

3 På engelska ”affect” vilket saknar en rättvisande motsvarighet på svenska.

individuella erfarenheter.

Även om affekt erbjuder en väg ut från poststrukturalistisk nihilism så går Probyn aldrig riktigt till botten med hur erfarenhet kan användas praktiskt i epistemologiska projekt (vilket jag har för avsikt att göra i denna studie). För att förstå hur erfarenhet kan användas praktiskt tar jag hjälp av Hemmings som tillskriver affekt en subjektskapande status då hon menar att det binder människor samman. Som exempel använder hon de affekter av rädsla, förakt och hat som svarta i en rasistisk omgivning ser att deras kroppar återspeglar hos människor i deras omgivning (2005b). Utifrån dessa erfarenheter blir affekter en rörelse mot en ny tillhörighet som inte ”förnekas existens”, med detta menar hon att det är affekt som driver subjekt till att söka en ny tillhörighet när de på grund av olika attribut inte får rätt till ett fullvärdigt liv (genom att till exempel vara svart). Med det erbjuder Hemmings en metodologisk ingång till erfarenhet som jag kommer tillämpa på mitt material, nämligen att en affekt kan vara en reflektion eller respons av omgivningen och samtidigt konstituerande i och med att den förenar och gör subjektet begripligt.

I mitt material så är det erfarenheten i gråzonen som erbjuder en ontologisk ingång till att problematisera sex och våldtäkt som epistemologiska projekt. Genom att identifiera de förutsättningar som ramar in det som tros och sägs om erfarenheten av sex och våldtäkt, så kan berättelser om *upplevda* erfarenheter och affekter i gråzonen användas för att förskjuta och rubba dessa förutsättningar. Det könande i denna process är främst själva föreställningarna om vad erfarenheten av en våldtäkt innebär som verkar konstituerande för kvinnor. När jag talar om kvinnors erfarenheter avser jag därmed erfarenheter som är specifika för kvinnor just för att den bidrar till att konstituera kvinnor, i synnerhet genom det som tros och sägs om våldtäktserfarenheten men även synen på killar och tjejer i förhållande till sex och i förlängningen även den upplevda erfarenheten.

Metod och material

För att besvara mina forskningsfrågor har jag genomfört intervjuer med fem unga vuxna, tre tjejer och två killar. Intervjuerna, ca två timmar långa, har skett i öppna former men med fyra förbestämda teman: sexualitet, sex, våldtäkt och gråzon (Se Appendix I för intervjuguide). Syftet med temana sexualitet och sex var att under intervjun synkronisera det som Eva Lundgren kallar för betydelsesystem (Lundgren 1993:s215), med betydelsesystem avses i det här fallet kulturella och språkliga regler som gör kommunikation med informanterna möjlig. Ämnen som sex och våldtäkt är känsliga och pratas sällan om till vardags vilket ökar risken att samma begrepp innebär olika saker för mig och informanterna. Med andra ord var dessa teman en metod för att göra det mer

sannolikt att jag och informanterna pratar om samma sak och materialet från dessa teman utgör således ingen del av analysen.

Före intervjuerna bestämde jag mig för att vara försiktig med att fråga om erfarenheter då jag ville undvika en situation där det kommer upp svåra erfarenheter som varken jag eller informanten har kapacitet att hantera. Istället valde jag att fokusera på vilka attityder informanterna har och hur de förhåller sig till hypotetiska situationer. Däremot lät jag informanterna prata om erfarenheter som de tog upp utan att jag frågade efter dem och upplevda erfarenheter som finns med i materialet är berättelser som kommit upp apropå en diskussion. Ett problem med detta angreppssätt är att det primära under intervjuerna var informanternas attityder och det sekundära deras erfarenheter, vilket gör resultatet mer känsligt för intervjusituationen. Alla intervjupersoner var yngre än jag (20-25) och gav ibland uttryck för att de kunde svara rätt eller fel, vissa av de attityder som kom upp kan därmed vara en konsekvens av hur informanterna vill tycka eller tror att de borde tycka. Jag har försökt lindra denna problematik genom att fokusera på de tillfällen då informanterna pratar utan att hinna tänka efter, vid de tillfällen då de svarar som att de ger mig det jag verkar vara ute efter så tar jag upp det i samband med tolkningen. Det viktigaste och mest givande empiriska materialet är de diskussioner som tvingar informanterna att ompröva och förhandla med våldtäktsbegreppet.

Högstadieläroverna som Jeffner använder i sin empiri har på grund av sin ålder sällan sofistikerade strategier för att upprätthålla en konsekvent distinktion mellan sex och våldtäkt. När Jeffner frågar om deras principiella förståelse av våldtäkt så svarar de ofta vad våldtäkt är utan att ta hänsyn till vad det innebär i praktiken och vice versa: När de avgör om ett konkret fall är våldtäkt så tar de inte alltid hänsyn till sin egen principiella förståelse. Detta är såklart inte väsensskilt från hur äldre människor resonerar, jag menar inte att efter en viss ålder så tas plötsligt samtliga principer i beaktande vid konkreta bedömningar. Däremot bygger jag första steget mot en operationalisering på antagandet att unga vuxna (20+) vid intervjuer kommer använda sig av mer robusta och mer sofistikerade strategier när de konstruerar samma distinktion mellan sex och våldtäkt jämfört med Jeffners högstadielärover.

I Jeffners material använder sig informanterna av olika omständigheter för att förhandla bort och förmildra en principiell förståelse av våldtäkt. De omständigheter som Jeffners informanter använder för att förmildra en våldtäkt är tjejens rykte, om det var en bra kille, tjejens känslor för killen, hur nejet såg ut och hur väl tjejens erfarenhet stämmer överens med den tänkta våldtäktserfarenheten. Jeffner publicerade sin avhandling 1997 och materialet är därmed över 14 år gammalt. Att dessa omständigheter används som förmildrande vid våldtäktsförhandlingar (såväl juridiskt som till vardags) har i det sammanhang som jag befinner mig tidvis under åren lyfts fram

som problematiskt och inkorrekt och även om de fortfarande tillämpas så gör jag antagandet att det inte är lika korrekt att använda sig av dem idag som för 14 år sedan. På grund av det antar jag vidare att mina informanter inte kommer använda sig av dessa omständigheter i klarspråk utan att de antingen kommer prata runt dessa omständigheter eller använda sig av andra omständigheter.

På grund av dessa två antaganden så har jag valt att inleda analysen med att kartlägga de strategier informanterna använder sig av för att konstruera och upprätthålla en distinktion mellan sex och våldtäkt, och därmed även upplåtit min första forskningsfråga till denna kartläggning. Eftersom våldtäkt är en så pass laddad term som få vill bli förknippade med, och eftersom informanterna inte fått tänka igenom frågorna i förväg, så blottläggs ofta strategierna när informanterna tänker högt och löpande kompletterar sina påståenden. De strategier som kommer fram under analysen bör ses som alternativa (strategiska) tolkningar av händelser i gråzonen mellan sex och våldtäkt, gråzonen kan därmed ses som ett paraplybegrepp för de olika tolkningar av händelser som inte är ömsesidigt sex men inte heller våldtäkt. Anledningen till att jag kallar det för strategi är att jag vill belysa att det handlar om en metod eller taktik för att *slippa* kategorisera en händelse som våldtäkt. Att kategorisera något som våldtäkt betraktas därmed som ett problem och strategin (t.ex. kalla det för ”dåligt sex”) blir en lösning på det problemet.

De strategier som informanterna använder sig av talar inte för sig själva utan måste analyseras vidare för att kunna tillämpas på denna studies frågeställning. Den metod som jag valt att använda mig av är det som Eva Lundgren kallar för den dubbla hermaneutiken (2001). Först försöker jag utifrån min egen förståelse, och utifrån antagandet att jag delar en kontext med mina informanter, tolka vad informanterna ger uttryck för. Dessa tolkningar bör ses som rimliga antaganden och ligger nära det som informanterna faktiskt säger. Det första steget i denna metod är att besvara studiens första frågeställning, samt att urskilja vilka föreställningar om kön och könade ideal som informanterna ger uttryck för. I det andra steget försöker jag hitta det meningsbärande i mina tolkningar, genom att besvara frågan ”vad säger informanterna om sin kontext?”, i det här steget så tar jag hjälp av de teorier som jag tagit upp för att besvara den andra och tredje forskningsfrågan. Att välja just strategier som ingångspunkt var inte givet från början utan istället en kompromiss grundat på de faktorer som jag nämnt. Det är därför möjligt att använda sig av andra ingångar i samma material vilket skulle kunna ge andra resultat. Det resultat som jag får genom denna operationalisering bör därför i sin striktaste bemärkelse betraktas som de heteronormativa föreställningar som informanterna strategiskt använder sig av för att begreppsliggöra och legitimera handlingar och erfarenheter i gråzonen mellan sex och våldtäkt.

De informanter som deltog i intervjun kontaktade mig efter att ha blivit inbjudna till ett

facebookevent (som skickades ut till ett stort antal facebookanvändare) där jag beskrev mitt projekt (Se Appendix II), därmed hade alla informanter i förväg en uppfattning om vad syftet med min uppsats var. Innan jag började spela in intervjuerna upplyste jag dem än en gång om mitt syfte och betonade att de när som helst kan avbryta intervjun utan att behöva ange orsak samt att de har rätt att ta del av det transkriberade intervjumaterialet. Efter att intervjuerna transkriberats döpte jag om deras namn, eventuella bekanta och orter som de nämner samt krypterade och lösenordsskyddade det inspelade materialet. Jag delgav också vilka tillvägagångssätt jag använder mig av för att säkra deras anonymitet. Jag uppfyller därmed det krav på samtycke, delgivning och konfidentialitet ställda av forskningsrådet (Forsman 2010).

Analys

Analysen presenteras i fyra steg där syftet med första steget är att besvara frågan ”Vilka strategier använder sig informanterna av för att dra en skiljelinje mellan sex och våldtäkt?”. Där har jag valt att sortera materialet utifrån informant på grund av mitt metodval att ligga nära informanterna vid första tolkningen samt att en stor del i att besvara frågan bygger på att göra jämförelser inom varje informant. Det andra steget är konstruerat som en naturlig följd av det första då jag fördjupar mig i och rationaliserar de maskulinitets- och feminitetsideal som identifierades under det första steget. Syftet med det tredje steget är att förstå hur de könade ideal som informanterna tvingas förhålla sig till kan ses som en del i ett större sammanhang i termer av performativitet och hegemoniska normer. I sista och fjärde steget tittar jag på hur informanterna beskriver erfarenheten av våldtäkt och försöker med hjälp av de performativa handlingar, hegemoniska normer och strategier jag tagit fram förstå det glapp som finns mellan idén om våldtäktserfarenheten och våldtäkt som upplevd erfarenhet.

Strategier

Stina

Stina är den informant som jag kommer inleda analysen med, alla informanter har fått frågan ”vad är våldtäkt?” vilket kommer bli ett analytiskt avstamp för varje informant från vilken kommande utsagor jämförs. Stina ger först begreppet en vid innebörd, därefter stramar hon åt betydelsen genom att införa kriteriet att det måste finnas någon form av tvång närvarande.

Stina: vad är våldtäkt.. dee när man har sex trots att den andra inte vill..

Jag: mm..

Stina: man tvingar på nå vis.. fast där e ju svårt också men jo men det gör man..

Jag: är det alltid tvång?

Stina: på ett eller annat sätt måste det väl vara det.. för att personen i fråga måste ju ändå.. man måste ju ändå visa att man inte vill och sen kanske man är jättedålig på att tolka signaler det kan man ju vara mer eller mindre bra på men man måste ändå va hyfsat tydlig i att visa det..

Jag: mm..

Stina: eeh.. men dee så svårt för ja jag vet inte dee också för att man tänker på sig själv väldigt mycket..

Jag: mm..

Stina: för mig så skulle det verkligen behöva vara tvång av någon..

Jag: mm..

Stina: eehff.. för att nån skulle kunna ha sex med mig om jag inte vill..

Jag: mm..

Stina: jo men det måste va.. a.. det måste va tvång..

Den första definitionen Stina ger våldtäktsbegreppet tolkar jag som det som Jeffner kallar för en principiell förståelse av våldtäkt (1997:s146), alltså det Stina i det här fallet anser att våldtäkt borde vara. Motpolen till principiell förståelse kallar Jeffner för konkret förståelse vilket representerar hur informanten förhåller sig till våldtäkt i praktiken. Stina definierar principiellt våldtäkt som sex mot någons vilja, därefter kompletterar hon definitionen med att den som inte vill måste vara ”hyfsat tydlig i att visa det” och att någon form av tvång måste vara inblandat. Därmed närmar hon sig en mer konkret förståelse av våldtäkt då hon hypotetiskt testar hur den principiella definitionen fungerar i praktiken. Hon nämner att hon använder sig själv som referens och för att ha sex med henne mot hennes vilja så skulle det krävas någon form av tvång. Detta resonemang, att lägga till villkor till våldtäktsbegreppet för att konkretisera en distinktion mellan våldtäkt och sex, är ett exempel på det som jag kallar för strategi. Den strategi som Stina använder här, som vi kan kalla tvångskriteriet, skapar i teorin ett definitionsrum där man kan ha sex med någon som inte vill, men där det heller inte förekommer tvång. Hon tar senare under intervjun upp en tankeresor inom detta definitionsrum.

Stina: jag vet att jag tänkte den tanken, å sen så ba vad håller jag på med varför skulle jag på nå vis.. det va på nå vis som jag hade tagit ifrån honom.. den grej.. a.. att ha sex.. bara för att jag inte alls ville det då..

Jag: mm..

Stina: då hade jag tagit ifrån nånting från honom och då ville jag på nå vis ge tillbaka det..

Jag: just det..

Stina: eeh.. sen såg jag hur absurt.. egentligen den tanken är.. att jag på nå vis skulle, skulle offra att jag inte riktigt kände för det..

Hon hade inte själv lust att ha sex just då men funderade på om hon skulle ha det ändå på grund av att det kändes som hon hade tagit något ifrån honom. Utifrån det resonerade hon i situationen om hon skulle infria hans förväntningar trots att hon själv inte kände för det, men inser sedan att det vore ”absurt”. Det här tolkar jag som att hon gör ett antagande som återkommer hos andra informanter, nämligen att hennes partner förväntade sig sex, att han måste blivit besviken när det inte blev så och att han skulle vilja ha sex även om det endast var han som ville det. Att vilja ha sex utan att den andra är villig (utan att för den skull vara ovillig) fick under intervjuerna och i denna analys heta ”att vilja ha sex som ensamt projekt”. När jag frågar om vad som ligger bakom det antagandet så svarar hon att det kan ha att göra med att killar och tjejer har olika förväntningar på delaktighet.

Stina: varje gång jag har haft sex så har jag velat haft sex.. men man kan ju vara mer eller mindre delaktig.. eeh.. å speciellt som tjej.. ehm.. och dee väldigt svårt för killen att märka om man är mer eller mindre delaktig.. och jag vet inte om alla killar bryr sig om man är mer eller mindre delaktig..

Jag: nää..

Stina: så det är nog därifrån det kommer att man har varit i såna situationer.. ehm.. där man har känt sig amen mindre delaktig i hela sexakten..

Jag: mm..

Stina: och då på nå vis känner man mer att det är killens grej..

Jag: mm..

Stina: det kan ha vart därifrån den tanken kom..

Stina menar att antagandet ligger nära till hands för att tjejer inte alltid är lika delaktiga som killar och att det därmed är svårt för killar att märka om tjejen är delaktig, hon är heller inte helt säker på om killen bryr sig om tjejens deltagande och som att akten ibland känns som killens grej. Antagandet blir därmed en konsekvens av hur hon tror att många killar tänker. När jag frågar om hon själv skulle kunna tänka sig att ha sex som ett ensamt projekt så kommer hon på ett exempel där hon tror att det kan ha hänt, men hon kan samtidigt inte identifiera sig med själva behovet.

Jag: hur märkte du då?

Stina: deva nog mer att eeh.. att det va liksom.. lite som man tänker att tjejer skulle göra, man vill mest bara få det överstökta..

Jag: mm..

Stina: för att ajaja, jo men okej, du vill jättegärna ha, amen kör liksom och så.. a.. får det överstökta nu kan vi göra det här som vi tänkte eller vad som helst liksom.. ehm..

Jag: mm..

Stina: men dee också såhär liksom när man är attraherad dee svårt å veta i den situationen för vi var väldigt attraherade av varandra så det är.. när jag började visa hur.. dee svårt att veta om det va för att han ville ha det överstökta eller om det va för att han också va väldigt attraherad av hela situationen men eftersom jag tröck på hans knappar och eftersom jag triggade honom liksom.. eeh.. men det kan ju mycket väl ha varit så att han ba.. amen.. kom igen nu liksom..

Jag: mm..

Stina: det vet jag ju inte..

Jag: men hur skulle du känna om du insåg att shit, nu är jag ju i en situation där han gör det utan att vilja det..

Stina: det känns jättekonstigt.. för då, som du säger hela den här tvåsamheten försvinner ju, hela det här med att.. alltså hela det med.. som sex ska va på nå vis.. eju borta.. dee.. då kan man.. kan man lika gärna ha sex med sig själv..

Jag: hah..

Stina: men va fasen då ere ju inte.. ej.. dee... måste nästan fråga honom..

Stina beskriver först hur hon haft sex som hon misstänker kan ha varit ensamt projekt för hennes del då det verkade som att han ville få det överstökta, sen får hon svårt att hålla isär om det var attraktionen som skapade situationen för båda eller om det var så att han faktiskt ville ha det överstökta. Sist säger hon att hon inte alls skulle känna sig bekväm med att hitta sig själv i en situation där hon har sex med någon som egentligen inte vill. Å ena sidan definierar hon sex utifrån tvåsamheten, å andra sidan beskriver hon en situation där triggande och attraktion ledde till att tvåsamheten möjligtvis försvann. Jag tolkar det som att initiativtagande innebär en balansgång mellan att se till sig själv och se till sin partner och att man här precis som vid begreppet våldtäkt måste göra en distinktion mellan principiell och konkret förståelse av sex som ensamt projekt: Principiellt tycker Stina inte att sex som ensamt projekt är något att sträva efter, men konkret så kan hon förstå hur ett sådant scenario kan uppstå. Denna principiella förståelse av sex som något tvåsamt utvecklar hon vidare.

Stina: en sån grej man utforskar i sig själv eller med nån annan eller.. man på nå vis kanske.. inser hur tråkigt det är att ha sex utan tvåsamheten..

Jag: mm..

Stina: för att a... och inser att när det är bra sex det är när man har en tvåsamhet..

Jag: mm..

Stina: dåligt sex kanske är när man inte har tvåsamheten.. alltså helt plöstligt kanske man inser en sån grej och då börjar man.. man kanske inte definierar det så eller tänker på det på så vis.. ehm.. men då kanske man börjar ha sex mer på ett sånt sätt att både killen och tjejen är aktiv, båda två är med på så vis..

Stina gör här en koppling mellan dåligt sex och sex utan tvåsamhet för att betona att sex där båda är aktiva är det eftersträvansvärda. I Jeffners avhandling beskriver informanterna bra sex som sex förknippat med kärlek medan dåligt sex inte är förknippat med kärlek, för högstadieläverna som Jeffner intervjuade ses kärlek som en garanti för ömsesidighet, för att inte senare bli svikna eller sårade (1997:s87). Här tolkar jag det som att termen dåligt sex bär på en liknande, om än inte lika romantiserad, representation.

Lisa

Lisa, min andra informant, inleder precis som Stina med att definiera våldtäkt som sex mot någons vilja, men Lisa står till skillnad från Stina fast vid att definitionen gäller även om oviljan inte är uttalad.

Jag: vad är våldtäkt?

Lisa: när man har sex mot sin vilja. tänker jag.

Jag: mm.. är det våldtäkt då om den andra är ovillig utan att säga det?

Lisa: mm.. det är det ju.

Jag: mm..

Lisa: jag menar. du kan ju vara så rädd att du inte vågar säga nånting. men, det är ju fortfarande en våldtäkt.

Lisa ser det hela från offrets perspektiv när hon redogör för sin principiella förståelse för våldtäkt, hon är den enda av informanterna som beskriver offrets roll i aktiva termer: ”har sex mot sin vilja”. Jag tolkar det som att hon medvetet eller omedvetet anser att man kan bli våldtagen trots att man är aktiv, ur ett medgivandeperspektiv är därmed Lisas principiella förståelse av våldtäkt relativt vid jämfört med övriga informanter. Däremot så visar sig begreppet ”vill” vara förhandlingsbart i

praktiken.

Lisa: eeh. ja. det har jag. såhär att man lite bara tänker.. ja men typ kan detta ta slut snart, inte för att jag inte vill men.. jag vet inte jag hade hellre kollat på tv. men det är väl lite det här att ens huvud inte är med liksom..

Jag: mm..

Lisa: men det, för det pratade jag om ganska mycket med mina kompisar, just det här att det är relativt.. eller det är inte ofta, men det händer ändå jag vet inte.. att ens huvud e liksom bara såhär.. eller man.. man e inte där känslomässigt.

Jag: mm..

Lisa: liksom.. och det är egentligen ganska hemskt.

Jag: mm

Lisa: men sen blir det väl lite såhär, man har typ börjat och så typ förspel och sånt.. det är inte det att man inte vill, men man.. jag vet inte.. man orkar inte riktigt vara där med.. känslor. och allt.

Jag: mm.. hur.. du sa att det känns hemskt.. men vad är det som..?

Lisa: alltså om vi säger att allt sex man hade skulle vara så, så skulle det varit ett problem.. tycker jag.. men.. om det liksom händer.. så tycker jag väl inte.. så länge man inte själv känner att jag vill inte. då tycker jag inte det är ett problem.

Lisa beskriver det som att hennes huvud tappas bort på vägen och att det inte är så att hon *inte* vill, men att hon hellre hade exempelvis kollat på tv. Hon gör en distinktion mellan ”jag hade hellre kollat på tv” (agnosi) och ”så länge man inte själv känner att jag vill inte” (ovilja), på det sättet fungerar fortfarande hennes principiella definition av våldtäkt då det handlar om att göra något mot sin vilja. Samtidigt inleder hon beskrivningen med ”kan inte detta ta slut snart” vilket jag uppfattar som en form av ovilja utöver att bara ställa sig neutral till det som händer. Att tappa den känslomässiga närvaron i sammanhanget beskriver Lisa som ett bekant scenario, hon har pratat med sina kompisar om det och tycker egentligen inte att det är ett problem eftersom det inte händer så ofta, men att det ändå på ett sätt är ”ganska hemskt”. Hon går inte in på vilka konkreta eller psykologiska faktorer som ligger bakom fenomenet utan jag tolkar det som att hon antingen ser det som något som drabbar henne utan att hon är beredd på det eller som en naturlig konsekvens av kontexten. Både Lisa och Stina verkar vara medvetna om att de gör sig själva en otjänst om de har sex utan att de egentligen vill, däremot verkar de inte reflektera över om de gör sin partner en otjänst, tvärtom verkar de förutsätta att deras partners vilja inte är avhängig deras egen. Lisa beskriver en situation där hon först avbrutit den sexuella interaktionen men sen gått med på att ha sex ändå.

Jag: mm... har du sagt nånting nångång.. som det här var inge roligt, avbryta bara mitt i.

Lisa: jaa..

Jag: vad har du fått för reaktion då?

Lisa: nää alltså jag sa 'kan vi sova nu istället?'

Jag: mm..

Lisa: aa, eeh. och då sluta han ju. men sen typ, jag tror jag somna till och liksom vakna av att han liksom rör mig igen. och då vill han liksom sätta igång igen.. eeh. och då var jag typ såhär. aja, skitsamma. nu gör vi bara klart de. haha

Jag: aa..

Lisa: och dee ju liksom, de va skitdåligt sex.

Jag: mm... hade han.. hur kommer det sig tänker du att han inte.. kände av. alltså vad hände med tvåsamheten tänker du för honom?

Lisa: jaa, men det är då man känner lite såhär jag kunde lika gärna varit vad som helst liksom..

Jag: kan du identifiera dig med det behovet

Lisa: nää jag tycker det är lite alltså, i efterhand kan ja dee lite typ känna att det e lite dålig stil av honom. för att jag menar han märkte ju att jag inte var jätteengagerad.

Jag: nää

Lisa: men han tänkte väl liksom att om jag har börjat ska jag sluta.. och... om det kanske var viktigare för honom.. och sen..

Det Lisa beskriver skulle kunna sammanfattas som att hon haft sex utan att hon egentligen vill, hon säger först nej men efter att hennes partner försöker igen så ger hon efter för viljan att få situationen avklarad. Som jag ser det så är resonemanget ”nu gör vi bara klart det” en strategi för att förhandla med den egna viljan, å ena sidan vill hon inte ha sex, men å andra sidan vill hon få det överstökat, sammantaget så vill hon i sin allra vidaste bemärkelse. Händelsen klassar hon inte som våldtäkt utan som (skit)dåligt sex, och killen väljer hon inte att uppfatta som en våldtäktsman utan beskriver beteendet som ”dålig stil”. Jag tolkar hennes beskrivning som att det inte finns något anmärkningsvärt i hennes partners obändiga vilja att ha sex oavsett gensvar, utan att det istället är något som hon själv kan förhålla sig till på olika sätt genom att till exempel säga nej eller ge efter. Precis som Stina ger Lisa uttryck för att både förstå och inte förstå behovet att ha sex som ensamt projekt, men med tillägget att ett nej alltid måste räknas.

Lisa: och då måste det ju räcka med att bara säga att hon inte vill, och då ska det ju inte va viktigt vad hon hade på sig innan vad ni snackade om innan alltså hur mycket du har druckit..

sen kan ju kanske killen tycka men vilken dålig stil varför sa hon inte det innan men ja, så va det liksom... och man måste ju få säga nej när man kommer på att man inte vill.. man måste ju få ändra sig..

Både Stina och Lisa ger uttryck för att de förväntar sig att killar vill ha sex som ensamt projekt, men det är inte något som de själva skulle vara bekväma med att ha. Genom att förhandla viljan att ha sex med viljan att få det överstökad och genom att i efterhand tolka händelsen som dåligt sex, så kan hon bibehålla en generös definition av våldtäktsbegreppet och samtidigt undvika att tolka erfarenheter som ovan som våldtäkt.

Ett annat tillfälle där våldtäktsdefinitionen visar sig vara problematisk är när någon låter bli att säga nej på grund av en oro att det inte kommer respekteras och att genom att artikulera ett nej som inte respekteras så kan situationen inte längre tolkas som dåligt sex. Lisa pratar om en kompis som gjort så och beskriver en sådan metod som en bristande respekt för den egna kroppen, men hon säger också att hon själv hade kunnat göra så.

Lisa: men sen samtidigt, jag förstår ju inte varför hon inte säger nej.. för hon är ju inte nöjd med de sexet efteråt..

Jag: nää..

Lisa: utan då e det liksom dagen-efter-ångest istället..

Jag: mm..

Lisa: och då tänker man ju att det kanske beror på att man kanske, jag vet inte.. jag tänker också att hon kanske har ett bekräftelsebehov som hon inte vet vad hon ska göra med..

Jag: mm..

Lisa: eller... jag vet inte inte det känns inte där finns ingen annan orsak än att man helt enkelt inte orkar säga nej kan jag tycka.. för att om man verkligen inte vill, så säger man ju nej..

Jag: mm...

Lisa: annars blir det ju bara en dålig ursäkt..

Jag: mm..

Lisa: det blir väl lite det här att man kan tänka om man om man då såhär men om jag säger nej så kanske inte killen respekterar det.. då tänker typ såhär hur ser man då på sig själv? alltså om man bara tänker såhär.. att.. jaja nu skitsamma.. då har vi sex för att jag vill inte bli utsatt för en våldtäkt då kanske man inte respekterar sin egen kropp så himla mycket.. men så ja, samtidigt tror jag att jag också hade kunnat göra så..

Jag: mm..

Lisa: man orkar liksom inte ta nån konflikt..

Jag tolkar Lisas svar som att det är kroppen som ska värnas om och att det är värdet på ens kropp som är skälet till att man ska vara tydlig med sina gränser, och om man inte är tydlig med dessa gränser så är det ett svek mot kroppen. Hon tar även upp olika tänkbara bakomliggande psykologiska orsaker som bekräftelsebehov och självrespekt. Något som återkommer till viss mån när vi pratar om uppfattningen att tjejer blir slampor när dom ligger med många medan killar inte blir det.

Lisa: och även fast jag kan va såhär säga att jag tycker inte att man är slampig skulle haft sex med många, så tror jag ändå att jag mycket väl skulle kunna tänka om nån tjej som gick hem till olika killar varje kväll, jag hade ändå tänkt såhär men shit vilken slampa..

Jag: mm.. hade du det?

Lisa: jag tror det..

Jag: hmm..

Lisa: jag vet inte riktigt varför [...] kanske lite såhär att man tänker har hon liksom ingen respekt för sig själv på nåt sätt..

I förlängningen så blir det ett uttryck för att tjejers kroppar är något värdefullt som man inte ska dela med sig av på vilka villkor som helst, och gör man det ändå så beror det på olika bakomliggande psykologiska, och som jag tolkar det, problematiska orsaker. De alternativ som utelämnas är dels att en tjej som har sex med många faktiskt vill ha sex med många, men även att en tjej som har sex med många vill ha ömsesidigt sex men råkar sätta sig i en situation där hon blir våldtagen för att hon inte kan/vågar säga nej; eller sist, att en tjej inte bryr sig så mycket om det råkar bli ovilligt sex utan att det för den skull behöver handla om självdestruktivt beteende. Begreppet slampa kan i det första och tredje alternativet ses som ett bekvämt sätt att begreppsliiggöra sexuellt frigjorda tjejer, och i det andra alternativet ses som en metod för att omtolka en våldtäkt till ”sex på grund av destruktivt beteende”.

Stefan

När jag frågade Stefan vad våldtäkt var så fick han problem att ge begreppet en principiell definition varför jag gav honom ett exempel. Men även med exempel så blev det problematiskt då han hela tiden upplevde att flera variabler saknades.

Jag: vad är våldtäkt?

Stefan: aa nu har jag ju läst en hel del om vad det är. förr var det ju att man var tvungen att ha våld som klart. men nu är det ju va hettere, redlöst tillstånd är ju också våldtäkt, sen har vi ju. aa... maktpositioner och så har vi.. barn så blir det ju våldtäkt helst direkt nästan kan man säga. mot sitt nekande, utan våld.

Jag: om eeh. om en kille och en tjej ligger nakna i en säng. tjejen säger nej men utan att göra motstånd. och så genomför killen ett samlag iallafall, fast hon gör inget direkt motstånd, men hon säger att hon inte vill. är det en våldtäkt?

Stefan: är hon helt nykter alla är nyktra? mitt på dan?

Jag: mm...

Stefan: är dom ihop, är det första gången de träffast?

Jag: ja och nej.

Stefan: är de kusiner?

Jag: nää..

Stefan: dom är ihop?

Jag: aa.

Stefan: jamen då tycker jag nästan att det är värre om man, eller jag vet inte om det är värre såklart. för då känner man ju varandra, om man säger nej så är det klart att det är nej, men.. nä jag vet inte jag hade nog inte vågat. alltså. det hör man ju på rösten också. det beror ju på hur lång tid det går mellan också. säger man nej och så går det två timmar, så börjar man kela och komma igång igen. om man inte säger ja eller nej eller ingenting.

Jag: du får ingen kroppslig bekräftelse av henne. du, som om det skulle vara du. den här människan, hon ger ingen kroppslig bekräftelse.

Stefan: hon bara ligger där? nä men, då nä men fy. nä då ere nog våldtäkt. men nää det är det inte. då ere sexuellt ofredande eller nåt sånt där eller utnyttande, eller jag vet inte.

Jag: men det är ändå ett övergrepp?

Stefan: jag vet inte jag hade ju inte gjort det. men jag kan ju inte säga att det inte.. det är så svårt att bara ta det sådär ur luften. hur deras relation är och det beror på så mycket. är de arbetskamrater så är det ju en helt annan sak. än om de är helt okända.

Genomgående under intervjun så hade Stefan svårt att hitta ett förhållningssätt till våldtäktsbegreppet både på en principiell och konkret nivå. Jag tolkar det som att han vill ge en korrekt heltäckande definition av ordet som även ska fungera i praktiken, eftersom det är en svår uppgift lyckas han inte formulera en egen definition och kan heller inte rubricera händelser som våldtäkt. När han pratar om att ha sex utan att själv vilja är det svårt att avgöra om han ser det som ett problem, men han pratar inte om det med ett entusiastiskt tonfall.

Stefan: [...] men om det är nåt som känns påtvingat så är det ju mer.. kroppskontakt.

Jag: hur skulle du, när du säger påtvingat..?

Stefan: nämen, jag har några exempel men. men aa. kan ta ett. det var som på nyårsfest, så

sitter man där så kommer en person som man vet har liksom, som nåra kompisar har snackat om och att hon e intresserad och så är jag inte alls intresserad. så blir jag till slut amen vi går. så går man hem och gör det. men det var liksom, vi hängde ju på en bar i stenungssund. så blir det liksom lite att folk, dom visste varför dom satte sig vid vårt bord ibland, inte bara jag då utan mina kompisar. det var så man gjorde. höll på..

Jag: aa..

Stefan: men till slut tröttnar man. det kändes.. meningslöst, så då bestämde jag mig för att skaffa en flickvän, men det höll ju inte.

Jag: om man hade frågat henne i efterhand, skulle hon ha märkt då att du inte var särskilt intresserad?

Stefan: ja, eller jag säger det, att jag inte kommer bli förälskad.

Jag: aa, men jag tänker av att ha sex.

Stefan: näj det säger jag inte.

Jag: a, så ni har sex, eller?

Stefan: aa.

Jag: å det är helt uppenbart att det är hon som är intresserad av det och inte du.

Stefan: aa

Jag: och då tänker du att det är ett bra exempel på sex utan förälskelse

Stefan: mm

Jag: och det är en sorts sex då?

Stefan: men man vill ju ändå göra det bra om man säger så

Jag: amen det är klart, det måste ju vara skönt

Stefan: ja men det är mer som en prestationsgrej, jag njuter ju inte så mycket själv av det, utan det är mer.. för att bli omtyckt.

Här ger Stefan beskrivningen av ett sex som från början till slut kändes påtvingat, och även om han tröttnade på den typen av sex efter ett tag, så tolkar jag det som att han ser det som något naturligt. Han uttrycker även att han inte finner någon egentlig kroppslig njutning av det utan att han mest gör det för att bli omtyckt. Känslan med denna berättelse är jämförbar med det som Lisa och Stina rubricerar som dåligt sex, men här finns en perspektivförskjutning som gör att det är situationen i sig som utövar en pådrivande effekt den uppstår redan på krogen och inte i sängen ("inte bara jag då utan mina kompisar. det var så man gjorde"), den tjej som Stefan hade sex med och vad hon

föredrog nämns inte på samma sätt som killarna i Lisas och Stinas berättelser. Det kan dels bero på en intervjusituation där jag formulerat frågorna på ett annat sätt till Stefan för att han är kille, men det skulle också kunna tolkas som att Stefan känner sig pressad att ha sex av den faktiska situationen snarare än av tjejen som följer med honom hem. När vi kom in på den motsatta situationen där man vill ha sex med någon som inte vill ha sex tillbaka så ser han argumentation som en gångbar metod för att nå konsensus.

Jag: i början så pratade vi om att tjata sig till sex..

Stefan: mm..

Jag: och eeh, om vi tänker, om vi går tillbaka till det.. vad var det du sa.

Stefan: argumentera

Jag: just det, argumentera.. hur tänker du argumentera. är det okej liksom?

Stefan: ja men det gör man ju så aa.

Jag: men, om hon inte är med på det från början, och så ändrar hon sig efter en argumentation. vad innebär det?

Stefan: ingen aning.. att ee, att man går med på det. sen va det innebär att man ändrat sig eller om man tröttnat på att säga nej. eller om man bara..

Jag: om man tänker sig, de flesta är medvetna om att våldtäkt är ett jätteallvarligt brott. om man säger att våldtäkt det är att man har sex med någon utan att den är med på det, då tänker jag.. då borde man va väldigt noga med att man verkligen har den här människans samtycke.

Stefan: det är därför man argumenterar

Här försöker jag föreslå att en argumentation kan leda till att man har sex med någon som säger ja utan att mena det, och att det skulle kunna innebära ett stort problem. Jag tolkar Stefans oförstående inför det förslaget som att han har en pragmatisk syn på medgivande och sex där han ser det uttalade som gällande oavsett vad som ligger bakom. Ur detta perspektiv blir argumentation en metod för att vara säker på att inte begå en våldtäkt eftersom ett verbalt ja räcker som en garant för att vara säker på att man inte gör något mot någons vilja, därmed blir ett verbalt ja i sammanhanget en strategi för att skilja sex från våldtäkt. På det sättet kan en principiell definition förstås indirekt från hans resonemang, nämligen att det är ett verbalt ja som skiljer sex från våldtäkt. Det intressanta är att Stefan, tvärt emot Lisa och Stina, hade svårare att formulera principiella ställningstaganden (t.ex. svara på vad våldtäkt är) än kontextuella (t.ex. förstå problematiken i att argumentera). Jag tolkar det som att Stefan till skillnad från Lisa och Stina placerar problematiken utanför det sexuella rummet och att när han väl är på plats så upplever han det som självklart vad som är rätt och fel.

Annika

Annika inleder precis som Stina och Lisa med att beskriva våldtäkt som sex med någon utan att den vill ha sex och tar upp olika uttryck för ovilja.

Jag: eh.. vad är våldtäkt?

Annika: när man ha sex med nån som inte vill ha sex..

Jag: hur vet man det?

Annika: antingen om man säger att man inte vill.. eller om man gör motstånd..

Jag: mm..

Annika: alltså du vill väl säkert säga att det är när man är helt passiv..

Jag: nä, inte..

Annika: alltså jag tycker att dee våldtäkt om man super sig redlöst full och nån har sex med en..

Jag: mm..

Annika: det tycker jag absolut är våldtäkt och då har man ju inte sagt nej och då har man heller inte gjort motstånd..

Jag: nää..

Annika: men man har heller inte gett medtycke..

Jag: nää..

Annika: men jag kan tycka att det känns så löjligt också att bara, alltså man kan ju förstå på nån att den vill ha sex me en utan att man säger jag vill ha sex med dig..

Jag: mm.. just det..

Annika: alltså det kan man ju absolut förstå det blir det skulle bara bli löjligt om man säger det varje gång.. alltså speciellt om man e tillsammans..

Hon går snabbt över till hur en principiell förståelse av våldtäkt blir både rimlig och orimlig att tillämpa i praktiken, dels hur ett redlöst tillstånd i sig innebär ett bristande samtycke men även hur man i ett parförhållande inte rimligen kan hålla varandra uppdaterade verbalt inför varje samlag. I grunden verkar hon tycka att det ligger i varje människas kapacitet att kunna avgöra om det finns ett samtycke eller ej. I praktiken har hon dock inte det förtroendet för killars tolkningsförmåga vilket leder till att hon ”förvarnar” killar hon träffar på krogen som hon ska sova med men inte kommer vilja ha sex med.

Annika: alltså om vi går tillbaka till det att man träffar nån på en klubb ute, och så säger killen

vill du följa med mig hem.. och då e allting jättebra ba ja men absolut dee klart.. men då vill man kanske ha sex...

Jag: mm..

Annika: då känns det som att man redan har lovat killen att vi ska ha sex.. och då går man hem och då liksom.. alltså dee därför jag brukar säga till killen redan från början redan ute bara jag vill inte ha sex, vi ska inte ha sex ikväll.. men jag kan sova hos dig för jag har ingenstans att sova ändå..

Jag: mm..

Annika: ja.. och då e det ju liksom... och det känns också konstigt att man måste vara så himla tydlig med det.. men om jag inte skulle säga det.. å vi skulle då känns det som att ja men... att man säger först ja och sen ändrar sig till ett nej.. vilket jag tycker är helt okej absolut om du vill liksom.. men e. att det blir som att.. att man kanske inte vill göra killen besviken..

Annika tycker det är konstigt att man måste vara så ”himla tydlig” med att sex inte är aktuellt men att det i det här fallet handlar om att inte göra killen besviken. Här ser jag det som att hon ger uttryck för samma antagande som Lisa och Stina då hon utgår från att killen kommer vilja ha sex oavsett vad hon själv vill. Att förvarna killar innan de följer med henne hem ser jag som en metod för att undvika både dåligt sex och våldtäkt. Hon upplever att det är ovanligt att killar inte tjar om sex och hon pratar om motsatsen som något onormalt, samtidigt så nämner hon att det inte är ”sjyst mot killen” att ångra sig.

Annika: alltså för att.. eeh.. jag måste bara säga vad min kompis sa till mig nu..

Jag: mm..

Annika: hon säger såhär ja.. men jag var hemma hos en kille och så sa jag såhär ursäkta jag vill verkligen inte ha sex, han ba det är lugnt absolut lugnt vi går bara och lägger oss och sover.. och eeh.. så sa hon och så bara kramades vi hela natten det va skitskönt det va inget pushande ingenting..

Jag: mm..

Annika: men jag bara wow liksom vilken kille, alltså han har fattat det.. meneh, alltså i många fall så är det ju att killen säger såhär men ändå ska hela tiden typ försöka.. alltså.. så man kanske måste säga till fem sex gånger.. liksom jag vill inte.. nämen sen kanske man inte själv ee okej om man själv bara såhär hallå jag vill inte detta och klär på sig liksom allting och bara säger sluta du ligger där jag ligger här..

Jag: mm..

Annika: men man kanske själv inte e heller så svart och vitt.. utan man själv kanske e liksom så amen som jag säger min kropp vill men min hjärna vill inte..

Jag: ajustdet..

Annika: det är kanske inte heller så sjyst mot killen.. alltså om.. att om nån hade gjort så mot mig.. kanske sagt såhär jag vill jättegärna ha sex med dig men min hjärna säger att det är fel och så bara liksom verkligen hetsar upp mig jättemycket och sen bara nåä förresten.. alltså om jag säger.. eller okej det har aldrig hänt mig mig.. alltså nämen verkligen det har inte det..

Jag: nåä..

Annika: men om jag skulle vända på det så kanske jag inte hade tyckt att det varit så snällt mot mig.. mm..

Jag: aa.. alltså jag tänker ju.. eeh. om man nu tänker att sex ska vara nånting som man gör tillsammans som båda ska vara med på.. och så vet du vet jag säger vi att den här tjejen som jag är med.. att hon inte vill.. och sen så försöker jag iallafall.. alltså, vad hände med tvåsamheten? vad hände med att vi ska göra det tillsammans?

Annika: ja. ja. det är helt fel.. det är skitdåligt.. ja det är skitdåligt..

Jag: varför skulle du bli arg då? alltså när du får ett nej då, då hade ju alternativet varit att ha.. sex.. där du har sex med en människa som inte riktigt tycker det är kul grej liksom..

Annika: mm..

Jag: varför tror du att man har ett behov av att ha sex med nån utan att den riktigt vill det egentligen?

Annika: status. tror jag. för killar.

Genom att hypotetiskt vända på situationen konstaterar hon att det inte skulle vara så kul om en kille gjorde henne upphetsad för att sedan ångra sig med förklaringen att huvudet inte vill (en förklaring som hon själv använder sig av). När jag frågar (alltför retoriskt) vad som händer med tvåsamheten, så vänder hon tillbaka rollerna och säger att det är skitdåligt att vilja ha sex även om den andra inte vill. På något sätt så vill varken Stina, Lisa eller Annika identifiera sig med behovet att ha sex som ensamt projekt, men samtidigt verkar de ändå veta vad det handlar om och varför någon skulle vilja ha sex under dom förutsättningarna. Jag tolkar Annika som att hon tänker att sexuell upphetsning kan vara oberoende av ömsesidighet men att vilja ge uttryck för den utan ömsesidighet är fel. Däremot kan hon ha förståelse för att man kan vilja ge uttryck för den ändå trots bristande ömsesidighet, om den sexuella upphetsningen är stark ("hetsar upp mig jättemycket"), men det är något som hon oftare behöver attribuera till killar än sig själv. Annika uppger status som en tänkbar anledning till varför killar oftare ger uttryck för sexuell upphetsning trots bristande ömsesidighet, precis som Lisa menar hon att det innebär status att ha sex för killar men inte tjejer.

Annika: mm.. för att dee det känns som att det är såhär om en kille har sex med många tjejer så aa va cool du e liksom.. alltså verkligen.. youre legend man typ.. och om en tjej har det så äckliga hora typ.. alltså..

Jag: tycker du det själv?

Annika: ehm.. jag tycker det är oattraktivt om en kille säger till mig att han har haft sex med 50 stycken.. men jag tycker nog att det är mer chockerande.. och.. jaa... kanske ännu mer om en tjej säger att hon har haft sex med 50 stycken.. mm.. det tycker jag.

Jag: varför då?

Annika: för att de.. de så himla annorlunda tycker jag själv.. alltså det känns för mig lite som att, när en tjej har sex med så många så kan det ha att göra med dåligt självförtroende lite osäkerhet..

När tjejer har haft sex med många så tror Annika att det ligger något bakom som dåligt självförtroende eller osäkerhet. Precis som Lisa så lyfter inte Annika fram möjligheten att en tjej faktiskt vill ha sex med många, utan om en tjej är för sexuellt aktiv så handlar det om bakomliggande psykologiska faktorer. Det här kopplar jag till det som (Berg, 2002:s25) kallar för ”lagomprojektet” som hon använder för att beskriva hur tjejer i högstadiet försöker hitta en balansgång mellan att vara för sexuellt utlevd (slampa) och helt sexuellt otillgänglig (torris), balansgången är helt avgörande för att tjejerna ska kunna bli respekterade i sitt sociala sammanhang. En konsekvens av det är att de kroppsliga reaktioner som inte passar i denna balansgång tolkas som fel eller skamfulla och att sexuell upphetsning i det sammanhanget blir något som tjejerna förkastar. Berg beskriver även hur denna tolkning av den egna kroppens reaktioner inträffar i tjejernas möte med porr då de tycker att det är äckligt och fel men ändå upplever sexuell upphetsning. För Annika är inte denna balansgång lika avgörande för social status som för högstadietjejer, men den påverkar fortfarande hennes tolkning av killars och tjejers sexuella aktivitet.

Annika förhandlar också med den egna viljan som Lisa ”min kropp vill men min hjärna vill inte”, en förhandling som hon har ett ambivalent förhållningssätt till.

Annika: ja.. alltså jag är väldigt noga med att jag gör aldrig något som inte jag vill..

Jag: mm.. och det är enkelt?

Annika: alltså den gången jag tyckte att det gick för snabbt så sa jag ingenting..

Principiellt så säger Annika nästan rutinmässigt att hon aldrig skulle göra något som hon inte vill, men i samma andetag erinrar hon sig om ett tillfälle där hon inte sagt till trots att hon upplevde att det gick för snabbt. Senare beskriver hon sitt förhållningssätt närmare och att förhållningssättet inte är svartvitt. Precis som Lisa gör Annika här en distinktion mellan kropp och huvud.

Annika: min kropp vill ha sex men min hjärna vill inte ha sex..

Jag: mm..

Annika: ja.. jag quotar det från mig själv och från mina kompisar absolut.. så har vi alla sagt många gånger till många olika killar.. och ehm.. då måste jag först säga att vissa killar är okej fine.. vi gör inte detta.. men vissa killar.. kanske känner okej men om hennes kropp är med på det så kanske huvudet ändrar sig..

Jag: mm..

Annika: vilket mycket väl kan ske.. och.. att man sen ändrar sig..

Jag: mm..

Annika: och då e man ju med på det..

Jag: då e man ju det..

Annika: ja för att man tycker att kroppen vill mer än hjärnan..

Jag: mm...

Annika: att det blir liksom som en våg som bara jo det är så skönt detta så att... vi gör det..

Jag: just det..

Annika: och de blir ju som ett tjat, utan att killen liksom please please please.. men om han fortsätter att hålla på och hålla på liksom..

Kropp/huvud-distinktionen blir dels en strategi för att förhandla med den egna viljan, men hon använder det även pedagogiskt för att beskriva och förtydliga sitt nej. Att delge kroppens vilja verkar även praktiskt fungera som en ingång till att fortsätta "hålla på" vilket kan leda till att kroppens vilja tar över och kropp + huvud blir ja.

Fredrik

Den sista informanten som jag presenterar i min analys är Fredrik, han definierar våldtäkt som en sexuell handling mot någons vilja och förklarar även hur det kan lämna utrymme för tolkning.

Jag: vad är våldtäkt?

Fredrik: ja, det är en jättesvår fråga.. men våldtäkt är en sexuell handling som involverar minst två personer, där.. två eller fler kan det va.. eh men minst två personer, sexuell handling där den ena parten int.. där man den, man inte är på samma nivå helt enkelt, den ena parten inte är okey with it så att säga så det inte.. det är min definition, sen vet jag, det är inte samhällets definition.. för det finns hur många exempel som helst i rätten där det har friats våldtäktsfall.. där personen inte va med på det men fast hon va för slampigt klädd eller nåt annat..

Jag: just det

Fredrik: som gjorde att hon blev friad.. så nä det är min syn på våldtäkt.. det räcker med att

personen helt enkelt inte är på samma nivå, hon kan va, hon ba kan va jakande till sex, men det kan va en viss grej i sexet som hon säger nej till, och om det ändå fortsätter så är det våldtäkt, det gör hela sexet till våldtäkt.. det räcker för att släcka ner den liksom..

Jag: hur vet man att hon inte är med på det då? eller han?

Fredrik: ehm.. det lättaste är ju att personen säger det men det ska man också kunna.. men som sagt jag tror man har ett ansvar också såhär sociala ansvaret för att alla har den sociala förmågan att kunna läsa av människor eller känna inte läsa av men känna av, människor.. sen vissa har ju bättre och vissa har ju sämre liksom.. när jag säger bättre så ser jag på beteendevetare, när jag säger sämre ser jag på ingenjörer.. mene.. nä men, det är ju bara intresse liksom vad man är inne på.. mene, nämen de så att de dels så då tycker jag man en skyldighet å kunna känna av för det märks ganska tydligt tycker jag.. och personen då som känner att hon inte är med på det om hon då, nu säger jag hon, lyssna på att jag säger det indirekt liksom.. hon.. om hon inte är med på det då.. och om hon inte märker att det inte att det inte liksom syns men att hon inte vill, då stärker hon ju det beteendet och visar ännu tydligare att hon inte vill och då måste man ju till slut fatta och om inte det går så kommer hon ju säga det rakt ut.. så jag tycker det är ju..

Fredrik definierar våldtäkt som de övriga informanterna och tillägger att det innefattar en social process som man känner igen om man är socialt kompetent. Precis som Stefan så upplever Fredrik "Vad är våldtäkt?" som en svår fråga men upplever de kontextuella bedömningar som relativt enkla ("det märks ganska tydligt tycker jag"). I följande citat konstruerar jag en hypotetisk scen för att försöka ta fram vad han menar med den sociala processen och hur han själv förhåller sig till den.

Jag: sen så när ni ligger i sängen helt nakna, då kanske hon säger nä jag är inte så peppad på att ha sex.. då säger du..

Fredrik: då säger jag va!? varför inte det!?

Jag: och då säger hon nä jag tycker inte det är så skönt..

Fredrik: då säger jag jaha?? jaja?? och sen så blir jag förbannad.. tror jag.. jag har dock inte varit med om det så, men jag tror jag skulle bli ganska så..

Jag: varför skulle du bli förbannad?

Fredrik: därför om vi jämför ungefär min sexualitet som en motor så kan man säga att motorn är uppe i varv när vi ligger tillsammans i sängen.. och att den varvar och du vill liksom bara släppa på gasen och köra iväg.. och när jag inte får göra det så står bara motorn på högvarv då liksom den puttrar som fan.. så..

Fredrik: så länge som det liksom.. hur.. så länge huset [metafor för att tjejen spelar med] verkar intakt så går det bra för mig.. sen hur det ser ut inuti är skitsamma [metafor för vad hon vill egentligen].. ungefär så skulle man kunna säga.. det låter ganska rätt men jag tror att det är så ganska många resonerar..

Jag: killar eller tjejer eller både och?

Fredrik: eeh.. även tjejer.. även tjejer.. det här snacket om nu kanske det är lite vid sidan men jag kan bara nämna det här snacket om att tjejer inte att det bara är killar som vill ha sex och sånt blabla det är bara skitsnack.. tjejer begränsar sig, trycks ner bara på grund av samhällets normer och internaliseringsprocesser med att dom inte ska va särskilt sexuella men tjejer är rent biologiskt och allting och rent egentligen är lika mycket och vill knulla lika mycket som killar bara det att dom inte får.. det anser jag iallfall. det är oavsett kön med andra ord..

Jag: men tror du att en tjej också skulle komma upp med metaforen som motor som är upp i varv?

Fredrik: ja, det är nästan tydligare där tycker jag.. det är nästan för att om man tar att tjejens könsorgan är som en motor så är det lättare att refera vaginan och hela kvinnans kropp som en motor..

Jag: a just för att den är så svår att stoppa?

Fredrik: a och alla jävla delar liksom tillsammans som ska smörjas och tillfredsställas för att motorn ska run smooth så att säga.. mannen är mer koncentrerad på vissa punkter..

Fredrik ger uttryck för att sex är ett projekt där killar och tjejer möts på lika villkor och att om den ena inte vill så ställer den ändå upp för den andra. Grunden för detta uttryck är ett antagande om att killars och tjejers sexualitet inte skiljer sig åt vilket förlängningen innebär att han kan utgå från sina egna behov för att förstå sin partners behov. På det sättet undviker han precis som Stefan se en argumentation som slutar med ett ovilligt ”ja” som våldtäkt eftersom att man kan göra saker för varandras skull och att sex därmed i slutändan blir ett nollsummespel mellan killar och tjejer. Som Lisa och Annika förhandlar med ”vill”, förhandlar även Fredrik med ”okey with it” då det även täcker in att man inte vill ha sex själv men vill för någon annans skull. Utgångspunkten att tjejers och killars sexdrift är lika starka kompletterar han med informationen att tjejer ”begränsar sig” och att de egentligen vill knulla lika mycket som killar men att de inte får. När Fredrik säger att tjejer begränsar sig så tolkar jag honom som att tjejer måste förhålla sig till vissa normer som till exempel det ”lagomprojekt” som jag diskuterade tidigare, jag tolkar det även som att han upplever att han själv inte behöver förhålla sig till normer utan att hans egen sexualitet är fri eller iallafall friare än tjejers.

Sammanfattning

Som pedagogiskt exempel för hur jag använde mig av intervjumaterialet för att urskilja strategier så använde jag mig av Stinas ”Tvångskriterium” vilket innebär att för att det ska kunna kallas våldtäkt så måste det innebära någon form av tvång. Finns det inget tvång så är det därmed sex alternativt dåligt sex. Termen dåligt sex användes av både Stina och Lisa för att beskriva sex där en ömsesidighet går förlorad, det som jag också kallar ”sex som ensamt projekt”. Eftersom våldtäkt ofta definierades som sex mot någons vilja var just viljan ett koncept som kunde omförhandlas, i

denna förhandling skapades en distinktion mellan att göra något mot viljan och att göra något utan att vilja (agnosi) samt en kropp/huvud-distinktion där kroppen kan vilja men inte huvudet. Konceptet slampa användes inte som direkt strategi, men då det ofta representerar någon som tror att den vill ha sex men på grund av bakomliggande orsaker inte vill egentligen, så får slampa symbolisera problematiken av ovilja/medgivande och den brist på självrespekt som det medför. Premissen att killar och tjejer har samma sexualitet användes som strategi för att förstå sex som tjänster och gentjänster, därmed behöver inte sex vara våldtäkt även om någon inte vill eftersom man kan göra det för någon annans skull. Ett verbalt ”ja” räcker därmed även om personen ifråga inte vill egentligen. Stefan och Fredrik upplevde det svårare att formulera principiella definitioner och gav uttryck för att det är relativt enkelt när kontexten är given, Stina, Lisa och Annika tyckte det var lättare att ge principiella definitioner och lokaliserade istället problematiken i kontexten.

Maskulinitet- och feminitetsideal

Viljan tänkte jag använda som en startpunkt eftersom den står i så nära relation till våldtäktsdefinitionen och gråzonen, att vilja/inte vilja var ett återkommande problematiskt område för informanterna vilket syns i de motsägelsefulla beskrivningar av vilja som förekommer under intervjuerna: Inte vilja i efterhand (Annika och Fredrik), kroppen vill men inte huvudet (Lisa och Annika), kroppen vill så mycket så att huvudet går med på det (Annika), vilja egentligen (Lisa, Annika och Fredrik), inte så att man inte vill (Lisa), vill få det överstökad (Lisa) och vilja bli omtyckt (Stefan). Det kan vara lockande att anta att den minsta gemensamma behållningen av att ha sex är sexuell njutning, men där visar båda Stefan (”jag njuter inte så mycket själv av det”) och Fredrik (”jag skulle verkligen inte kalla det njutning”) att det handlar om andra saker, och även om den sexuella njutningen är behållningen så verkar många fler variabler tas i beaktande. Vad är det som samlar alla dessa viljeförhandlingar kring sexuella handlingar? Har sexuella handlingar ett pris och en behållning som informanterna måste överväga som om de är på väg att köpa grisen i säcken? Eller bär förhandlingen snarare på ett värde i sig själv som en viktig del av själva akten?

Jag inleder med ett citat från Annika där hon beskriver hur hon i en sexuell interaktion förhåller sig till initiativtagande. Initiativtagande tolkas vanligtvis som uttryck för att vilja, men i detta citat verkar det istället handla om att uppfylla könade ideal.

Annika: jag skulle aldrig kunna tänka mig att ta av en killes tröja före han tar av min..

Jag: nää...

Annika: nä absolut inte..

Jag: men shit.. du har aldrig fundera på att ändra på det?

Annika: nää!

Jag: men varför... alltså.. deju massa.. aa... då missar ju alla dom sexen där du får ha möjlighet att bestämma vad som ska hända..

Annika: nää.. det gör jag ju inte alls.. eller vad menar du?

Jag: men om du hela tiden låter den andra ligga steget före.. då blir det ju som att du bara hänger efter..

Annika: ja..

Jag: aa.. och när kommer din roll att vara såhär.. när blir du den drivande liksom?

Annika: men det kan jag ju bli under själva sexet alltså under själva samlaget..

Jag: är det inte försent då? att vända på det..

Annika: nää, det är klart att det inte är.. om vi säger att jag och min pojkvän börjar strula med varandra, han tar av min tröja jag tar av hans tröja.. han tar av mig mina byxor jag tar av hans byxor..

Jag: mm..

Annika: sen till slut är vi båda nakna då är vi på samma nivå igen ju..

Jag tolkar detta som att Annika ser själva initiativtagande som ett maskulinitetsideal, hon förväntar sig att han ska ta initiativet eftersom hon inte gör det, samtidigt gör hon sitt eget sexuella uttryck genom att vara responsiv, därför vill jag till en början introducera initiativtagande/responsiv som ideal för maskulinitet/feminitet. En lämplig metafor för att beskriva den typ av initiativtagandet som äger rum i citatet från intervjun med Annika är pardans. På utsidan kan det framstå som ett ömsesidigt projekt men i själva verket är det uttalat vem som för, och det är den som för som sätter agendan inom ramarna för dansen. Initiativtagande kan ske genom både ord och handling, här ger Annika uttryck för att hon förväntar sig kontextuellt avpassade handlingar men som bidrar till att förändra situationen i en mer eller mindre medveten riktning. Som maskulinitetsideal blir här initiativtagandet en självklar del av mäns repertoar och förväntningar. Att som kille göra motstånd mot detta maskulinitetsideal genom att sluta ta initiativ blir föga effektivt i den situation som Annika beskriver (det blir ingenting), däremot finns det enligt Stina inget som hindrar att kvinnor tar över rollen som initiativtagare.

Stina: det är så jäkla intressant för jag har testat den fast tvärtom som tjej, att jag alltid e den som tar första steget..

Jag: mm..

Stina: och killar e så jäkla förvånade, och det är ingen som har varit med om situationen förut..

Jag: nää..

Stina: och det är hur lätt som helst att få ett ligg för att alla går med på det..

Jag: aa..

Stina: a men verkligen.. mycket för att dom kanske e lite chockade också först bara såhär shit här en kill eller här e en tjej som jag skulle ha tagit..

Jag: mm..

Stina: och dee ganska intressant och se den.. även fast man kanske inte låter det gå längre än så.. men det intressant att se den reaktionen från killen när tjejen tar absolut första steget.. alltså långt innan han kanske känner att det är redo att ta ett första steg..

Jag: mm..

Stina: så springer tjejen om och tar det steget.. alltså dee de skitkul att se..

På Stina låter det enkelt att ta över initiativtagandet från killen vilket ger intrycket av att killar är förpassade till en initiativtagarroll om de någonsin ”vill” etablera en sexuell interaktion, medan tjejer fritt kan röra sig i ett kontinuum av initiativtagande/responsivitet. Jag sätter ”vill” inom citationstecken med referenser till den tidigare diskussionen om vilja, det är inte alltid tydligt om initiativtagandet handlar om att uppfylla ett maskulinitetsideal eller om det handlar om att faktiskt vilja. Å andra sidan, om initiativtagandet handlar om att uppfylla ett maskulinitetsideal så blir det svårt att förklara framgångarna i Stinas experiment. För att förstå hur Stina så lätt kunde få ett ligg med vem som helst genom att vända på rollerna så måste vi ställa initiativtagaridealet i relation till andra ideal. En återkommande regel som killar och tjejer måste förhålla sig till är att killar får eller ibland till och med bör ligga med många medan tjejer inte bör det: Lisa (slampa/cool), Annika (äcklig hora/legend) och sist Fredrik som summerar konsekvenserna (fri/kuvad). Annika erbjuder även en förklaringsmodell till dessa normer.

Annika: jaa... ja... m... men.. å sen kan jag också tycka att dee svårare för en kille att ha sex med någon än vad det är för en tjej att ha sex med någon.. om vi säger att du och jag är lika snygga, och vi går ut på en pub.. då tror jag att det är lättare för mig att ha sex med någon på kvällen än vad det är för dig för du är kille..

Det är i själva utmaningen som begränsningarna ligger enligt Annika, den här förklaringen riskerar uppenbarligen att bli cirkulär då asymmetrin i utmaningen att få sex kan vara både orsak till och konsekvens av asymmetrin i status. Poängen kvarstår dock: Om statusen är förknippad med en utmaning som finns närvarande för killar, medan frånvaron av utmaning gör att denna status inte gäller för tjejer, så verkar denna väl etablerade norm leda till att killar per automatik ses som

åstadkommande (och därmed coola) när de får en tjej. Detta åstadkommande är inte detsamma för tjejer eftersom det inte är samma utmaning för dem att få en kille.

Här vill jag koppla tillbaka till intervjun med Fredrik, genom att tvingas förhålla sig till ideal som initiativtagande och åstadkommande, så tvingas han distanciera sig från osäkerhet och ambivalens. Under diskussionen med Fredrik använde han metaforen motor för att beskriva sin sexuella upphetsning och för att förklara varför han skulle ha svårt att hantera att penetrationssexet uteblir. Jag ser hans beskrivning som ett uttryck för en riktad, entydig och linjär sexualitet, som om start och mål är utsatta och en inneboende kraft inom honom tydligt visar riktning både för honom själv och hans partner. Men detta entydiga uttryck misslyckas med att helt representera hans förhållningssätt till sex, tidigare under intervjun pratade han om vad han får ut av ett one night stand och att det är något som han kan ångra i efterhand.

Fredrik: då är det att jag istället liksom att medans vi gör det så tänker jag fan va skönt dee fan va gött dee å fan va nice, men dan efter så tänker jag varför gjorde jag det så jävla onödigt det gav mig absolut ingenting.. eller jo det gav mig att känna att jo jag är fortfarande bekräftad alltså attraktiv och som allting.. min sexualitet blir bekräftad liksom..

Jag: men om vi säger att du inte.. du träffar en tjej och har ett one night stand men det blir ingen penetration utan ni bara ligger och myser liksom.. skulle du känna dig lika bekräftad av det?

Fredrik: eeh.. det beror på.. om det skulle va till exempel för att vi ligger och myser för att vi inte kan ha sex för att exempelvis hon har mens eller nåt annat.. eller hon e.. har nån könssjukdom så skulle jag känt mig bekräftad.. men om det skulle va att vi går hem och bara för att mysa.. då typ, ehm.. det skulle inte bekräfta min ehm.. jo det skulle också bekräfta min sexualitet..

Fredrik: jag skulle ändå tycka det va sjyst att ligga och hålla om nån random människa för en hel kväll det är jävligt sjukt om man tänker efter egentligen att bara följa med hem och ligga och kramas och sen ses man aldrig mer.. det känns sjukare än att gå hem med nån och ha sex och sen ses man aldrig mer det känns ju naturligare, att gå hem och ha sex med nån random nån främling istället för att bara gå hem och kramas vem ligger och kramar en främling hela natten och visa gulliga saker.. men jag får även men jo jag får ändå en bekräftelse för jag får en bekräftelse för att hon måste ju attraheras av mig på något sätt eftersom hon vill ligga och mysa med mig.. jag tar tillbaks det jag sa innan man får samma bekräftelse av att mysa med nån som att ha sex.. det anser jag..

Jag: vad är det man vill uppnå då? varför vill du ha själva penetrationssexet liksom?

Fredrik: därför det bara är så det är.. nä men det är faktiskt så jag kan inte ge nån.. alltså det finns väl biologiska anledningar liksom att i vår biologiska hjärna att de att vi ska sprida vår säd vi män dee det vi vill och det är vår enda riktiga drivkraft i livet men.. om vi skiter i det liksom, darwinistiska snacket så liksom.. och bara tänker rent socialt såhär som du säger såhär med.. alltså nä jag tror inte.. det e bara så, det är så det ska va.. det är så konceptet sex, då ingår det.. [...] ee, ja.. jag skulle verkligen inte säga njutning, när det kommer till knulla.. utan

*bekräftelse är det absolut bästa ordet.. alltså bekräftelse för vem jag är, för min sexualitet..
alltså hela schabraket liksom..*

Vad som händer under det här resonemanget är att han först beskriver hur han i en helt främmande miljö upplever sexuell njutning som han dagen efter ångrar. Han tolkar behållningen av upplevelsen något ambivalent då han först säger att han inte fick ut nånting av det och sedan att han får sexuell bekräftelse. För att försöka isolera behållningen av själva sexuella interaktionen så presenterar jag ett hypotetiskt exempel där de bara går hem och myser, men osäkerheten för vad behållningen faktiskt är kvarstår. I slutändan så upplever han att han blir bekräftad oavsett om det blev sexuell interaktion eller mys även om han tycker mys med en främling låter något avigt ”vem ligger och kramar en främling hela natten och viskar gulliga saker..”. Han skulle kunna gå hem och mysa istället men genom att ha sex så upplevs en så intim närhet till en främling som mer legitim. Den ambivalenta efterhandstolkningen från ”det gav mig absolut ingenting” till ”bekräftelse för vem jag är, för min sexualitet.. alltså hela schabraket liksom” ser jag som ett uttryck för det socialt komplexa med att lämna ut sig för och samtidigt få bekräftelse av någon som han inte känner. Att manifesteras ett entydigt förhållningssätt till sex (motor) tolkar jag i ljuset av den ambivalens Fredrik upplever bakom kulisserna som ett sexuellt uttryck för att uppfylla ett maskulinitetsideal. När Fredrik säger att hans sexualitet inte är lika begränsad som tjejers så tolkar jag det istället som en del i att uppfylla det entydiga sexuella uttrycket, nämligen att manifesteras en obändig sexuell vilja som kan omtolkas som drift.

Detta entydiga förhållningssätt vill jag ställa i kontrast till Annikas och kropp/huvud-distinktion som hon använder för att beskriva för killar hur hon vill men ändå inte. Att kroppen vill men inte huvudet kan till en början ses som en konsekvens av ett restriktivt förhållningssätt till sex (jag vill men jag borde inte). Detta förhållningssätt skulle kunna förklaras med de dubbla förväntningar som uppstår i situationen, å ena sidan förväntas hon hålla på sin kropp och inte dela ut den till vem som helst, å andra sidan så är hon med en partner som förväntar sig att få ha sex (lagomprojektet). Samtidigt är kroppen sexuellt upphetsad, men om hon inte själv vill, hur kan hon då veta att hennes kropp vill? Och att den dessutom råkar vilja precis samma sak som killen som ligger bredvid henne? De båda förväntningar som råder är så orienterade kring sex så utrymmet att tolka upphetsningen som något annat än ”att vilja” blir begränsad. Sex framstår därmed i brist på annat som en frestelse som hon kan falla för eller inte falla för. Genom att se den kroppsliga viljan som något diskursivt skapat och meningsbärande i sig självt, precis som oviljan i hennes huvud, blir det manifestationen av själva ambivalensen som är det sexuella uttrycket, det vill säga genom att vara både sexuellt tillgänglig och sexuellt otillgänglig på samma gång.

Å andra sidan kan kropp/huvud-distinktionen istället ses som en metod för att göra oviljan begriplig genom att sätta den i en rationell kontext (huvudet). Om hennes kropp vill ha sex, varför får huvudet bestämma? Berg tolkar den sexuella upphetsningen som högstadietjejerna upplevde av att titta på porr som en konsekvens av att det var förbjudet. På samma sätt kan oviljan i detta fall vara en metod för att skapa en sexuell spänning. Om Annika förutsätter att den kille som hon är med alltid vill så finns det inget utrymme för tveksamhet eller ambivalens vilket leder till att en spänning går förlorad. Oviljan blir då en metod för att kröka och skapa spänningar i ett förlopp som annars hade förflutit längs en rät linje. Om spänning och motsägelser är en förutsättning för sexuell upphetsning, så kan oviljan ses som ett svar på entydighet för att skapa en sådan spänning.

I båda dessa scenarier så skapas en laddning kring en symbolisk handling (penetrationssex), i det första fallet så byggs ett sexuellt uttryck upp genom ett ambivalent förhållningssätt till denna symboliska handling och i det andra så laddas den symboliska handlingen i interaktionen med hjälp av en spänning mellan hennes partners vilja och hennes egen förhandlingsbara ovilja. Därmed vill jag pröva idén att den skenbara entydighet som Fredrik ger uttryck för när han pratar om sin sexualitet som en motor och Annikas kropp/huvud-distinktion konstituerar varandra. Grovt förenklat väljer jag att tills vidare kalla denna interaktion som ett strävande mot idealen entydig/ambivalent. Jag tolkar det som att det är i ett uppfyllande av dessa ideal som Stefan och Fredrik lämnar ambivalensen utanför det sexuella rummet och framställer sexuell interaktion som enkel och tydlig när kontexten är given. Medan Lisa, Stina och Annika istället uppmärksammar det komplexa i just själva kontexten.

Hegemoniska normer och performativitet

Hittills har jag utkristalliserat ideal som informanterna på olika sätt förhåller sig till under sexuell interaktion, men på vilket sätt kan dessa ideal förstås som uttryck för hegemoniska normer?

Alternativt hur kan de omformuleras som performativa handlingar?

När det gäller mäns förhållande till sina kroppar så finns det två dominerande diskurser, den ena yttrar sig som ett maskulinitetsideal och handlar om att kontrollera och behärska den egna kroppen. Connell beskriver i *Maskuliniteter* hur idrotten är en industri för reproduktion av maskulinitetsideal just på grund av disciplinerandet av kroppen (1999:s106). Samtidigt ekar fortfarande idén om män som styrda av drifter, man behöver inte gå längre en 40 år tillbaka innan det ansågs normalt att mannen använde ett visst mått av våld vid samlag på grund av att han styrdes av sina drifter medan kvinnan var hämmad av sin sexuella tillbakadragenhet (Wendt Höjer 2002:s71). Dessa diskurser utövar tillsammans en likriktning på all eventuell diskrepans mellan kropp och huvud som gör att

uttrycket alltid hålls unisont. Om huvudet vill så ska kroppen kontrolleras, och om det inte lyckas så är det för att huvudet styrs av kroppens obändiga drift. Med dessa två dominerande diskurser ges inget utrymme för oenighet mellan kropp och huvud vilket medför att när huvudet vill men kroppen inte rättar sig så upplevs detta som ett trauma, som till exempel vid svårighet att få erektion i ett sammanhang där en erektion är önskad.

Även om informanterna ger uttryck för dessa ideal under olika former av sexuella interaktioner blir de som tydligast när det kommer till penetrationssex, en typ av sex som är central för alla informanter och den typ av sex som starkast laddades av en interaktion mellan entydighet och ambivalens. Foucault återger i *Sexualitetens historia* en historisk skildring av hur penetrationssexet framhävts som centralt av hegemoniska strukturer (läkarvetenskap, psykiatri och utbildning) de senaste 300 åren, en skildring som framställer penetrationens centrala roll inom sexualiteten som hegemonisk i sig. Därför kan även denna laddning som skapas i oppositionen mellan dessa ideal ses som hegemonisk i sig då dess primära objekt är det penetrerande samlaget. Det ambivalenta uttrycket kan i termer av sexuell interaktion ses som den komplementära rollen för att skapa en spänning runt penetrationssexet.

Det artikulerandet av kroppen som kom fram under intervjuerna, där Annika och Lisa gör en kropp/huvud-distinktion och Lisa pratar om respekt för den egna kroppen gör mer än att bara uppfylla en komplementär roll. Dels kan inte den diskrepansen mellan kropp och huvud som Annika ger uttryck för under sexuell interaktion ses som ett uppfyllande av ett ideal eftersom det inte innebär en strävan *mot* något normativt, istället så bör diskrepansen uppfattas som en naturlig spänning mellan vilja och ovilja som uppstår vid alla typer av inre konflikter, men där kroppen får svara som en slags motpol, eller den andra viljan. Det är genom ett artikulerande av kroppen som ambivalensen manifesteras, men det är inte ambivalensen som ligger till grund för det. Istället så bör artikulerandet av kroppen ses som en performativ handling som konstituerar kvinna.

Erfarenheter i gråzonen

I Karin Widerbergs minnesarbete *Kunskapens kön* beskriver hon minnet av en våldtäkt där hon under händelsen vid ett tillfälle upplevde kroppslig njutning (1995). Denna erfarenhet använde hon för att beskriva det komplexa, förvirrande men också skamfulla med att uppleva njutning under någon form av övergrepp. Vad är det som gör denna erfarenhet så komplex, förvirrande och skamfull? Varför känner så många igen sig i denna typ av berättelse så att en hel rörelse har upprättats för att lyfta fram dessa berättelser?

De beskrivningar som informanterna använder för att beskriva erfarenheten av en våldtäkt, ”alltså

nån tar ju nånting från en” (Stina), ”jag skulle känt mig så himla smutsig på nå vis” (Lisa), ”det sätter ett spår i en som aldrig kommer gå att tvätta bort liksom det är olösligt” (Fredrik), dessa beskrivningar som är direkt materiella förmedlar en föreställning om att kvinnokroppen besitter ett värde som avtar vid våldtäkt. Men när det kommer till en situation där det som kännetecknar en våldtäkt (sex trots ovilja) finns närvarande så lyser istället dessa metaforer med sin frånvaro. Istället trivialiseras erfarenheten och omtolkas till dåligt sex eller till tjänster och gentjänster.

För att förstå konsekvenserna av dessa föreställningar om våldtäktserfarenheten så prövar jag att konstruera ett hypotetiskt exempel: En kvinna helt apropå, slentrianmässigt och utan skam berättar för ett antal bekanta om en våldtäktserfarenhet som hon erfarit nyligen. I denna situation så ger omgivningen uttryck för dessa materiella beskrivningar av våldtäktserfarenhet, som att ”hur ska hon någonsin repa sig”. I denna situation borde omgivningens reaktioner i sig ge upphov till en känsla en skam, som att kvinnan i den stunden hon artikulerar erfarenheten blir varse om konsekvenserna av den, det vill säga att hennes kropp har utsatts för något som är irreparabelt. Kvinnans upplevelse av skam uppstår i det ögonblick som hon återger sin berättelse, inte för att den kommer från själva minnet, utan för att den förmedlas av hennes åhörare.

Jag har inte för avsikt att försöka dekonstruera våldtäktserfarenhet eller föreslå en relativisk syn där våldtäkt skulle kunna vara acceptabelt i en annan värld. Istället vill jag visa att känslan av skam som karakteriserar våldtäktserfarenheten i kombination med de materiella metaforer som signalerar att något går förlorat som används för att beskriva föreställningarna om våldtäktserfarenheten; är oroväckande. Mest för att skammen vittnar om att dessa materiella metaforer har blivit självuppfyllande, men också för att associationen till det materiella, kvinnokroppen som tillskrivs ett värde som kan gå förlorat, borde höra till en svunnen tid.

Om det kvinnliga sexuella uttrycket är att vara både sexuellt tillgänglig och sexuellt otillgänglig på samma gång (ambivalens) så är själva våldtäktsdefinitionen i sig (som bygger på vilja och medgivande) på inget sätt avpassade för det som kännetecknar sexuell interaktion mellan kvinnlighet och manlighet. Att som tjej vara med om att någon går över gränsen blir istället en erinran om att våldtäkten per definition redan finns närvarande vid vilken sexuell interaktion som helst. Om kvinnokroppen ses som något värdefullt som kan gå förlorat vid en våldtäkt, och tjejer förväntas att hålla på sina kroppar och inte dela med sig av dem på vilka villkor som helst, så blir erfarenheten av en våldtäkt en påminnelse om att den egna kroppen inte tillhör henne själv, inte bara via övergreppet utan även omgivningens reaktioner. Detta borde betyda att våldtäktserfarenheten snarare medför en känsla av uppgivenhet och maktlöshet inför sexuell interaktion som etablissemang, vilket även Lisa och Stina ger uttryck för ”jag skulle förknippa alla killar med den

killen” och ”jag tror att jag skulle få väldigt svårt att lita på killar igen”.

I våldtäkt som epistemologiskt projekt så är talet och definitionen konstruerad antingen på medgivandet eller viljan eller både och. Vad erfarenheter i gråzonen visar är att både medgivande och vilja är djupt problematiska begrepp i sammanhang som sexuell interaktion, och att interaktionen är en komplex process som kräver lyhördhet och uppmärksamhet för att inte gå överstyr. Att våldtäktsdefinitionen och talet om våldtäkt, inte bara missar att igenkänna upplevda erfarenheter, utan även ger sken av att vara något som är glasklart för alla sunda människor är därför väldigt vilseledande.

Med det sagt så innebär erfarenheterna som publiceras på prataomdet.se ett bra tillfälle att lämna förhoppningen om att försöka kategorisera dessa erfarenheter som våldtäkt/inte våldtäkt, utan istället se interaktionen mellan en myriad av viljeförhandlingar och där utfallet var mindre lyckat, antingen på grund av otydlighet, oförmåga att känna in, själviskhet eller allt på samma gång. På det sättet kan en kränkning förstås som något som kan ta sig olika i uttryck i olika situationer, men som alltid är en kränkning. Och på det sättet så kan den upplevda erfarenheten sätta agendan för vilka handlingar som är okej och vilka som inte är det.

Slutsatser

De flesta strategier som kom fram under intervjuerna handlade om att förhandla med tolkningen av sin egen eller den andra viljan. För att slippa tolka sex där man kanske inte ville som våldtäkt så kallades det hellre ”dåligt sex”, karaktäristiskt för dåligt sex är att ömsesidighet har gått förlorad och att det mest handlar om att få det överstökad. Dåligt sex såsom informanterna beskriver har direkt motsvarighet till hur högstadieelever som Jeffner intervjuar använder samma term, då de kallar sex utan kärlek för dåligt sex. De två olika metoder som kom fram för att förhandla med den egna viljan vara att skapa en distinktion mellan att göra något mot sin egen vilja och att göra något utan att vilja (agnosi), samt en kropp/huvud-distinktion där kroppen kan vilja men inte huvudet.

Att någon som är med om en våldtäkt betraktas som slampa kunde i Jeffners avhandling fungera som en förmildrande omständighet, denna omständighet kunde skönjas här också då slampa representerar någon som tror att den vill ha sex men på grund av bakomliggande orsaker inte vill egentligen, därmed förskjuter konceptet slampa spelreglerna för vilja/ovilja. Två sätt att förhandla med den andra personens vilja var att se ett verbalt ja som ett uttryck för vilja oavsett om det representeras på insidan, samt att betrakta sex som ett nollsummespel med tjänster och gentjänster.

I den process där informanterna förhandlade med olika förståelser av våldtäkt så kom det fram att

de förhåller sig till olika ideal som grovt sett kan representeras i tre binärpar:

initiativtagande/responsiv, åstadkommande/selektiv och entydig/ambivalent. Entydig kan ses som både orsak och konsekvens av initiativtagande och åstadkommande och ger uttryck för två olika hegemoniska diskurser, mannen som kontrollerar och behärskar kroppen och mannen som styrd av drifter. Den riktas mot ett hegemoniskt projekt (penetrationssex) och framför allt så liktrikt den eventuella diskrepansen mellan kropp och huvud vilket osynliggör kroppen.

Det ambivalenta uttrycket kan ses som en del av att skapa en spänning i den sexuella situationen med utgångspunkten att spänning är nödvändig för en sexuell situation, och då som en nödvändig motreaktion till det entydiga. Ett ambivalent sexuell uttryck kan även förstås som komplement till en hegemonisk norm då den uppfyller lagomprojektet genom att tjejer kan ge ett sexuell uttryck av sexuell tillgänglighet och otillgänglighet på samma gång. Det ambivalenta förhållningssättet manifesteras med hjälp av att artikulera den egna kroppen vilket kan förstås som en performativ handling för att konstituera kvinna, detta på grund av att ambivalensen är så nära förknippat med den kropp/huvud-distinktion som informanterna tar upp, samt att ambivalensen uppkommer som en spänning snarare än en strävan mot ett ideal.

De erfarenheter som sker i gråzonen är dynamiska och öppna för ständig omtolkning, de kan skrivas om i neutrala termer och trivialiseras inför vänner och bekanta, eller förstärkas och återkomma med samma trauma som en våldtäkt. På grund av att erfarenheterna i gråzonen inte kan fixeras i bestämda beskrivningar och föreställningar, så erbjuder de även verktyg för att utmana det vi tar för givet. Det är just det dynamiska i dessa erfarenheter, att de kategoriseras som en ”gråzon”, som gör dem så effektiva för att lokalisera och problematisera de förutsättningar som erkänner ,eller inte erkänner en våldtäkt.

Referenser

- Berg, Lena (2002). Äkta kärlek: heterosexuell samvaro speglat mot diskurser om kärlek, heterosexualitet och kropp. Utgör jämte förf:s lic.-avh.: Lagom är bäst, diss. Uppsala : Univ., 2002
- Butler, Judith (1999). Gender trouble: feminism and the subversion of identity. [New ed.] New York: Routledge
- Connell, Raewyn (1999). Maskuliniteter. Göteborg: Daidalos
- Forskningsprogram om kvinnemishandling: rapport. (1985-). Oslo: NAVF
- Forsman, Birgitta (2010). Forskningsetik [Elektronisk resurs] : en introduktion. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Foucault, Michel (1980). Sexualitetens historia. 1, Viljan att veta. Stockholm: Gidlund
- Hela livet: 50 år med sex- och samlevnadsundervisning. (2005). Stockholm: Myndigheten för skolutveckling
Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2081>
- Hemmings, Clare (2005a). Telling feminist stories. Feminist theory (Online). 2005(6):2, s. 115-139
- Hemmings, Clare (2005b). Invoking Affect – Cultural theory and ontological turn. Cultural Studies (Online). 2005(19):2, s. 548-567
- Isaksson, Emma (2007). Kvinnokamp: synen på underordning och motstånd i den nya kvinnorörelsen. Diss. Stockholm : Stockholms universitet, 2007
- Kelly, Liz (1988). Surviving sexual violence. Cambridge: Polity
- Lundgren, Eva (red.) (2001). Slagen dam: mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige : en omfångsundersökning. Umeå: Brottsoffermyndigheten
- Lundgren, Eva (2001). Ekte kvinne?: identitet på kryss og tvers. Oslo: Pax
- Lundgren, Eva (1993). Det får da være grenser for kjønn: voldelig empiri og feministisk teori. Oslo: Universitetsforl.
- Lundgren, Eva & Westerstrand, Jenny (2001). Våldet som kom bort: Eva Lundgren och Jenny Westerstrand om mottagandet av rapporten "Slagen dam". Bang. 2001:2, s. 23-26
- MacKinnon, Catharine A. (1989). Toward a feminist theory of the state. Cambridge, Mass.: Harvard University Press
- Nilsson, Gabriella (2009). Könsmakt eller häxjakt?: antagonistiska föreställningar om mäns våld mot kvinnor. Diss. Lund : Lunds universitet, 2009
- Probyn, Elspeth (1993). Sexing the Self: gendered positions in cultural studies. London: Routledge

Tidefors, Inga (2010). "Det känns som jag inte har haft nåt riktigt liv än": fyrtiofem tonårspojkar som har begått sexuella övergrepp. Stockholm: Statens institutionsstyrelse (SiS)

Wendt Höjer, Maria 2002. Rädslans politik. Våld och sexualitet i den svenska demokratin. Malmö: Liber ekonomi.

Wennstam, Katarina (2004). En riktig våldtäktsman: en bok om samhällets syn på våldtäkt. Stockholm: Bonnier

Widerberg, Karin (1995). Kunskapens kön: minnen, reflektioner och teori. Stockholm: Norstedt

Åkerström, Malin & Sahlin, Ingrid (red.), Det motspänstiga offret, Studentlitteratur, Lund, 2001

Appendix I - Intervjuguide

1. Sexualitet

1.1 Som preferenser

Vad attraheras du av utseendemässigt? Dra gärna några exempel på utseenden du attraheras av och varför de är attraktiva. Som ovan, fast tvärtom, vad är oattraktivt utseendemässigt?

Hur tänker du kring skönhetsnormer (t.ex. kroppsbehåring, vikt, muskler, smink etc)? Är du ett "offer" för dem? Försöker du göra motstånd mot dem? Både och?

Hur tänker du dig att dina preferenser skiljer sig från andras (normer), är de lika?

Skulle du kunna förändra vad du attraheras av om du verkligen ville? Om du till exempel skulle vilja att fler utseenden var attraktiva, är det något du skulle kunna påverka?

Vilka beteenden attraheras du av? Dra gärna några exempel på personligheter som du attraherats av och varför.

Som ovan, fast tvärtom, vilka beteenden är oattraktiva?

Om du fick välja en ny sexualitet helt själv, vad skulle det bli? vilka kön, vilka åldrar, vilka utseenden, vilka beteenden?

Finns det någon motsättning mellan det du attraheras av och det du tror att du skulle må bra av? Jag tänker på det där klassiska exemplet att människor som gör en illa på olika sätt ibland blir mer åtråvärda. Så tänker man logiskt så skulle man såklart undvika dessa människor, men istället så dras man till dem.

1.2. Som drivkraft

Om jag säger att sexualitet kan vara en drivkraft, hur tror du jag tänker då? I ordet ligger ju att det handlar om sex (vilket vi kommer till), men kan det handla om mer? I så fall vad? Håller du med om att man kan se sexualitet som en drivkraft?

Hur fungerar sexualitet som något som motiverar oss till olika handlingar?

Vilket förhållande tycker du din sexualitet har till följande behov:

- Bekräftelse, att du duger som människa och att folk som du bryr dig om (och inte bryr dig om) tycker att du är bra.
- Närhet, att få kroppskontakt med en annan människa.
- Kärlek, att känna sig älskad och ge någon kärlek
- Tvåsamhet, att få bygga en stadig tvåsam relation med någon som du har besvarade starka känslor för.
- Fortplantning, att sätta ett nytt liv till världen som bär på dina anlag och som du får vara med och uppfostra.
- Makt, att få känna sig överlägsen eller underlägsen
- Finns det andra behov som du tänker att sexualiteten är förenad med?

1.3 Som identitet

De frågor vi har diskuterat hittills, känns det underligt att prata om sexualitet som att det vore något som inte har med själva identiteten att göra? Som pågår vid sidan av?

Hur har du tänkt kring begreppet sexualitet tidigare?

Är din sexualitet viktig för den du är? Hur känns det att leka med tanken att inte ha någon sexualitet alls?

Hur mycket tänker du att människors sexualitet skiljer sig åt? Förutsätter du att de flesta människor föredrar ungefär samma saker?

Andra sexualiteter? Hitta exempel...

1.4 Som ...

Vad är sexualitet för dig?

2. Sex

2.1 Själva handlingen

Vad är sex? Hur görs sex?

Den bild av sex som ges i filmer, tror du den är representativ för hur de flesta föredrar att ha sex? Om ja, är den normerande eller bara deskriptiv?

Vad minns du från sexualupplysningen?

Vilka andra källor har vi för att få reda på vad sex är och hur det går till?

2.2 Som utlopp för sexualitet

Fantasier

Porrt

One-night-stand

Flirta

2.3 Mötet mellan sexualiteter

2.4 Som anatomisk verksamhet

2.5 Som kommunikation

3. Våldtäkt

Vad är våldtäkt?

Kan en vanlig trevlig kille våldta? Tror du att några kompisar till dig eller att någon bekant har begått en våldtäkt eller varit med om en våldtäkt? Tror du att man kan se på en människa på utsidan att den är våldtäktsman?

Anser du att våldtäkt är ett fruktansvärt brott? Varför? Varför tror du att våldtäkt anses vara ett så grovt brott?

Hur kommer det sig, tror du, att många som har blivit dömda för våldtäkt kräver månader och ibland år av terapi för att inse att de begått en våldtäkt?

Anser du att våldtäkt är en fruktansvärd erfarenhet? Varför? Varför tror du att våldtäkt anses vara en

så fruktansvärd erfarenhet?

Hur kommer det sig tror du att många skuldbelägger sig själva efter att ha blivit offer för en våldtäkt?

Tänk dig in i följande situation:

“Du och några kompisar är ute nation och en av dina kompisar får ragg. Kompisen och ragget är lite fulla och sjukt peppade på varandra, de går hem efter en halvtimmes hånglande på dansgolvet. Några dagar efter träffar du samma kompis som berättar att den blivit anklagad för våldtäkt av ragget. Kompisen är helt övertygad om att ragget var med på det och förstår ingenting. Kompisen är snygg sjyst och verkar inte ha några problem alls att få ihop det med folk.”

Hur reagerar du?

“Du pressar din kompis på att berätta vad som egentligen hände och som svar får du att ragget kanske inte riktigt var jättetydligt.”

4. Handlingar på gränsen

Tycker du det är enkelt att prata om sex?

Tycker du det är enkelt att kommunicera under sex?

Hur tänker du dig kring följande sätt att förhålla sig till sex?

- Att förvänta sig sex som en självklarhet?
- Inte vara lyhörd?
- Tjata sig till sex?
- Att utnyttja att någon är full?
- Att testa igen (och igen)?

Är det en bra metod att hela tiden fråga för att vara säker på att det som sker är ömsesidigt? Om ja, tänker du att det är något som är vanligt?

Är det en bra metod att avvakta och låta den andra ta initiativet för att vara säker på att det som sker är ömsesidigt? Om ja, tänker du att det är något som är vanligt?

Appendix II - Facebookevent

Intervjupersoner sökes

Jag skriver kandidatuppsats om gråzonen mellan sex och övergrepp och behöver andra människors syn på området. Jag ska beskriva min uppsats och varför jag behöver intervjupersoner strax, men för att inte tappa värdefulla intervjupersoner så vill jag först bara säga att jag även behöver er som:

1. Jag inte känner jättebra
2. Tycker att uppsatsämnet verkar konstigt eller onödigt

Detta för att undvika att bara få in intervjupersoner som tycker som jag. Så tycker du att jag spammar eller att jag verkar skriva en jättekonstig uppsats, fortsätt läs!

Om uppsatsen

Syftet är att lyfta fram och studera handlingar som befinner sig i gråzonen mellan sex och övergrepp. Problemet med den här gråzonen är bland annat att det saknas begrepp för handlingar som upplevs som hotfulla, men inte tillräckligt hotfulla för att rubriceras som övergrepp. Dessa handlingar, som att till exempel uttrycka frustration när ett löfte om sex inte infrias, ignorera att någon är lite för full, eller att försöka övertala någon som säger nej, ses inte alltid som en förskjutning mot våldtäkt trots att de på inget sätt passar in i hur vi tänker oss att ömsesidigt, jämställt sex ska gå till.

Att handlingar som dessa osynliggörs i en gråzon är problematiskt när man ska försöka reda ut varför folk begår våldtäkter och vad man ska göra för att motverka dem. Jag kommer alltså i uppsatsen försöka förstå våldtäkt genom att studera gränsen för vad som uppfattas som normalt.

Tanken är att uppsatsen dels ska bidra med material till sexualundervisning (9/10 av de som är dömda för våldtäkt tycker inte att de har gjort något fel), men även visa hur lagen om samtycke skulle kunna vara ett värdefullt bidrag för att förändra synen på vad som är sexuella övergrepp (samma 9/10 dömda våldtäktsmän trodde att medgivandet var underförstått och att allt annat var en del av spelet).

- Så vart kommer intervjupersonerna in i bilden?

Nu har jag kommit till en punkt där jag behöver få en uppfattning om hur människor resonerar kring gränssfallen. Hur betar vi oss när vi hör eller ser något som inte verkar helt ok? Tycker vi att det står helt rätt till med den bild av sex som vi får förmedlad via media? Hur skulle du göra om din sjsyssta kompis blev anklagad för att ha begått en våldtäkt mot någon du inte känner?

Frågor som dessa är svåra att sitta och spekulera i själv och därför behöver jag någon att bolla dem mot. Eftersom sex och sexualitet är ett ämne som angår alla, och eftersom normerna inom det här ämnet inte kan ha undgått någon, så är vem som helst lämplig intervjuperson, oavsett ålder, sexualitet och erfarenhet. Vilka åsikter du har och hur mycket du har tänkt kring dessa frågor tidigare spelar ingen roll, det är du som person som är intressant!

Som intervjuperson så är du såklart helt anonym, du får kaffe och bulle och du kan känna dig nöjd med att du bidrar till något som många tycker är viktigt.

Om du är intresserad av att delta eller känner någon som kanske vill, eller om du bara vill veta mer, hör av dig via mail: alexander.holmback@gmail.com eller tel: 070-7976262